

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՒԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ԳԵՆԵԿՈՆՈՄԻԿԱ» ՓՈՒԿ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

«ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑՎԱԾ Է»
«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ-ի
տնօրեն

Մ. Դավթյան

« _____ » _____ 2024թ.

«ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ»
«ԳԵՆԵԿՈՆՈՄԻԿԱ» ՓԲԸ-ի
գլխավոր տնօրեն

Ա. Բաղդասարյան

« _____ » _____ 2024թ.

ՀՀ ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՄԱՐԶԻ ՇՂԱՐՇԻԿԻ ՏՈՒՖԵՐԻ ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ «ԱՐԵՎՍՏԱՆ»
ՏԵՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՆԱԾՈՅԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՀԱՆՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՅՏ

Նախագծի գլխավոր ինժեներ,
տ.գ.թ., դոցենտ

Նախագծի ինժեներ, ճարտարագետ-հետազոտող

Ա. Բաղդասարյան

Ն. Սահակյան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1.	ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ.....	4
2.	ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	8
2.1.	Ձեռնարկողի վերաբերյալ տեղեկատվություն.....	8
2.2.	Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը.....	8
2.3.	Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը.....	10
2.3.1.	Համառոտ տեղեկություններ շրջանի երկրաբանական կառուցվածքի մասին.....	10
2.3.2.	Հանքավայրի երկրաբանական կառուցվածքը.....	11
2.3.3.	Տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումները.....	13
2.4.	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատմանն ու կառավարմանն առնչվող ՀՀ օրենսդրությունը և նախագծման նորմատիվաիրավական հենքը	16
3.	ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԻՐԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԽԵՄԱՆ.....	21
3.1.	Գտնվելու վայրը.....	21
3.2.	Ռելիեֆը, երկրաձևաբանությունը.....	25
3.3.	Կլիման.....	27
3.4.	Սողանքներ, սեյսմակայունություն.....	30
3.5.	Մթնոլորտային օդը.....	33
3.6.	Ջրային ռեսուրսները.....	34
3.7.	Հողերը.....	38
3.8.	Բուսական և կենդանական աշխարհը.....	41
3.9.	Վտանգված էկոհամակարգերը.....	46
3.10.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքները.....	47
4	ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ.....	49
4.1.	Ենթակառուցվածքներ.....	49
4.2.	Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիրը.....	51
4.3.	Պատմության և մշակութային հուշարձանները.....	52
4.4.	Տեղեկատվություն հանրության ծանուցուման, հանրային լուսմների և արդյունքների մասին.....	53
5.	ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ.....	54
5.1.	Ազդեցությունը մթնոլորտային օդի վրա.....	54
5.2.	Ազդեցությունը ջրային ռեսուրսների վրա.....	54
5.3.	Ազդեցությունը հողային ռեսուրսների վրա.....	55
5.4.	Ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա.....	56
5.5.	Ընդերքօգտագործման թափոններ.....	56
5.6.	Աղմուկ և թրթռում.....	57
5.7.	Սանիտարապաշտպանիչ գոտի.....	58
5.8.	Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանություն.....	58
5.9.	Սոցիալ-տնտեսական ազդեցություն.....	58
6.	ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ.....	60
6.1.	Բնապահպանական միջոցառումների բնութագրերը.....	60

6.2.	Հակավթարային միջոցառումներ.....	62
6.3.	Արտակարգ իրավիճակների կառավարում.....	64
6.4.	Բնապահպանական մշտադիտարկումների պլան.....	66
	ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	70

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1	ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՑԱՆԿԸ.....	72
Հավելված 2	ԲՆԱՊԱՀԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆ.....	76

1. ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ

Սույն հայտում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները.

1) **ընդերք**՝ հողաձածկույթից ներքև, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ երկրի մակերևույթից, ջրավազանների կամ ջրհոսքերի հատակից ներքև՝ ըստ խորության տեղադրված երկրակեղևի մաս, որը մատչելի է ընդերքօգտագործման համար,

2) **ընդերքի տեղամաս**՝ որոշակի աշխարհագրական սահմանանշում պարունակող ընդերքի մաս, որում պետք է իրականացվեն ընդերքօգտագործման աշխատանքներ,

3) **ընդերքօգտագործում**՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների, օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակներով ընդերքի օգտագործում կամ ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակում,

4) **ընդերքօգտագործման իրավունք**՝ համապատասխան ընդերքօգտագործման համաձայնությունով կամ թույլտվությունով, ծրագրով կամ նախագծով, ընդերքօգտագործման պայմանագրով, լեռնահատկացման ակտով հավաստվող՝ ընդերքի որոշակի տեղամասի երկրաբանական ուսումնասիրության կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման բացառիկ իրավունքներ,

5) **օգտակար հանածո**՝ ընդերքում պարփակված պինդ հանքային գոյացումներ, հեղուկ կամ գազային բաղադրամասեր, այդ թվում՝ ստորերկրյա ջրեր (քաղցրահամ և հանքային) և երկրաջերմային էներգիա, ջրավազանների, ջրհոսքերի հատակային նստվածքներ, որոնց քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկանիշները թույլ են տալիս դրանք օգտագործել ուղղակիորեն կամ վերամշակումից հետո,

6) **օգտակար հանածոյի երևակում**՝ ընդերքի տեղամաս, որում հայտնաբերվել է օգտակար հանածոյի առկայություն, որի քանակը, որակը և արդյունաբերական նշանակությունը դեռ որոշված չեն,

7) **օգտակար հանածոյի պաշարներ**՝ օգտակար հանածոյի կուտակումներ, որոնց ծավալը, քանակը, որակը և տարածքային դիրքն ու ձևը որոշված են,

8) **օգտակար հանածոյի արդյունահանում**՝ օգտակար հանածոյի դուրսբերումը հանքավայրերից և դրանց մեջ պարփակված օգտակար բաղադրիչների կորզմանն ուղղված աշխատանքների համալիր,

9) **օգտակար հանածոյի արդյունահանման թույլտվություն՝** թույլտվություն, որն իրավունք է տալիս ընդերքի որոշակի տեղամասում իրականացնելու օգտակար հանածոների արդյունահանման և (կամ) ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման աշխատանքներ,

10) **հանքավայր՝** ընդերքի մաս, որը պարունակում է օգտակար հանածոյի պաշարներ (այդ թվում՝ կանխատեսումային), որոնք ստացել են երկրաբանատնտեսագիտական գնահատական,

11) **երկրաբանական ուսումնասիրություններ՝** ընդերքի երկրաբանական աշխատանքների համալիր, որի նպատակն է ուսումնասիրել երկրակեղևի կառուցվածքը, ապարների առաջացման պայմանները, արտածին երկրաբանական պրոցեսները, հրաբխային գործունեությունը, ինչպես նաև հայտնաբերել ու գնահատել օգտակար հանածոների պաշարները,

12) **ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով մշտադիտարկումներ՝** ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության և օգտակար հանածոների արդյունահանման աշխատանքային ծրագրերին զուգընթաց՝ երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ծրագրով, օգտակար հանածոների արդյունահանման աշխատանքային նախագծով, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտով և ազդեցության գնահատման հաշվետվությամբ ամրագրված ցուցանիշների հիման վրա իրականացվող մշտադիտարկումներ,

13) **հող՝** երկրի մակերևույթում բիոտիկ, աբիոտիկ և մարդածին գործոնների երկարատև ազդեցության արդյունքում առաջացած ինքնուրույն բնագիտապատմական հանքաօրգանական բնական մարմին՝ կազմված կոշտ հանքային և օրգանական մասնիկներից, ջրից ու օդից և ունի բույսերի աճի ու զարգացման համար համապատասխան պայմաններ ստեղծող յուրահատուկ գենետիկամորֆոլոգիական հատկանիշներ ու հատկություններ,

14) **հողի բերրի շերտ՝** հողային ծածկույթի վերին շերտի բուսահող, որն օգտագործվում է հողերի բարելավման, կանաչապատման, ռեկուլտիվացման նպատակներով,

15) **խախտված հողեր՝** առաջնային տնտեսական արժեքը կորցրած և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործության աղբյուր հանդիսացող հողեր,

16) **ռեկուլտիվացում**՝ խախտված հողերի վերականգնմանն ուղղված (օգտագործման համար պիտանի վիճակի բերելու) միջոցառումների համալիր, որը կատարվում է 2 փուլով՝ տեխնիկական և կենսաբանական,

17) **նախատեսվող գործունեություն**՝ շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող ուսումնասիրություն, արտադրություն, կառուցում, շահագործում, վերակառուցում, ընդլայնում, տեխնիկական և տեխնոլոգիական վերազինում, վերապրոֆիլավորում, կոնսերվացում, տեղափոխում, լուծարում, փակում,

18) **հայտ**՝ ձեռնարկողի կամ նրա պատվերով կազմած հիմնադրությային փաստաթղթի մշակման և (կամ) նախատեսվող գործունեության նախաձեռնության մասին ծանուցման փաթեթ,

19) **շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում**՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների բացահայտում և գնահատում,

20) **բնապահպանական կառավարման պլան**՝ ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող միջոցառումներ և դրանց իրականացման մշտադիտարկման ցուցիչներ, որոնք հստակ են և չափելի՝ որոշակի ժամանակի ընթացքում,

21) **բնության հատուկ պահպանվող տարածք**՝ ցամաքի (ներառյալ՝ մակերևութային ու ստորերկրյա ջրերը և ընդերքը) և համապատասխան օդային ավազանի՝ սույն օրենքով գիտական, կրթական, առողջարարական, պատմամշակութային, ռեկրեացիոն, զբոսաշրջության, գեղագիտական արժեք են ներկայացնում, և որոնց համար սահմանված է պահպանության հատուկ ռեժիմ,

22) **բնության հուշարձան**՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի կարգավիճակ ունեցող գիտական, պատմամշակութային և գեղագիտական հատուկ արժեք ներկայացնող երկրաբանական, ջրաերկրաբանական, ջրագրական, բնապատմական, կենսաբանական բնական օբյեկտ,

23) **պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ**՝ պետական հաշվառման վերցված պատմական, գիտական, գեղարվեստական կամ մշակութային այլ արժեք ունեցող կառույցները, դրանց համակառույցներն ու համալիրները՝ իրենց գրաված կամ պատմականորեն իրենց հետ կապված տարածքով, դրանց մասը կազմող հնագիտական,

գեղարվեստական, վիմագրական, ազգագրական բնույթի տարրերն ու բեկորները, պատմամշակութային և բնապատմական արգելոցները, հիշարժան վայրերը՝ անկախ պահպանվածության աստիճանից,

24) **բույսերի Կարմիր գիրք**՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող բույսերի և համակեցությունների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների, ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին,

25) **կենդանիների Կարմիր գիրք**՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ է, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող կենդանիների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին.

26) **ազդակիր համայնք**՝ շրջակա միջավայրի վրա հիմնադրութային փաստաթղթի կամ նախատեսվող գործունեության հնարավոր ազդեցության ենթակա համայնքի (համայնքների) բնակչություն՝ ֆիզիկական և (կամ) իրավաբանական անձինք:

2. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

2.1. Ձեռնարկողի վերաբերյալ տեղեկատվություն

Նախատեսվող գործունեություն	ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի օգտակար հանածոյի արդյունահանման աշխատանքներ
Ձեռնարկող	«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ
Ձեռնարկողի հասցե	ՀՀ, Արագածոտնի մարզ, գ. Դավթաշեն, 4-րդ փողոց 2 նրբ. տուն 1 հեռ.
Ձեռնարկողի կոնտակտային տվյալներ. Էլ. փոստ, հեռախոս	Կոնտակտային անձ՝ Դավթյան Մուշեղ Արշակի davtyan225@mail.ru (+374) 77 787833
Նախատեսվող գործունեության տարածքի գտնվելու վայրը	ՀՀ Արագածոտնի մարզ, Թալին համայնք, Շղարշիկ բնակավայր
Նախագծով նախատեսված աշխատանքները	Օգտակար հանածոյի արդյունահանում

2.2. Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հանքարդյունահանման աշխատանքների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտը կազմվել է «ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊ ընկերության առաջադրանքի հիման վրա:

Սույն հաշվետվության գնահատման աշխատանքներն իրականացվել են հիմնվելով «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան դրույթների վրա, համաձայն որի Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի հանքարդյունահանման գործունեությունը ենթակա է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության:

Նախագծման համար հիմք է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասում կատարված երկրաբանահետախուզական աշխատանքների արդյունքների մասին՝ 01.02.2023 թ. դրությամբ պաշարների հաշվարկման հաշվետվության նյութերը:

Նախատեսվող գործունեությունը, «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 14-ի կետ 4-ի համաձայն, դասակարգվել է որպես «Ա» կատեգորիայի գործունեության տեսակ՝ փորձաքննության նախնական և հիմնական փուլերին ներկայացվող շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման պահանջներին համապատասխան, ըստ որի փորաքննությունն իրականացվելու է երկու փուլերով՝ նախնական գնահատման հայտի և ՇՄԱԳ հաշվետվության պատրաստմամբ:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հանքարդյունահանման աշխատանքների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատումն իրականացվել է շրջակա միջավայրի ներկայիս վիճակի ուսումնասիրության և մարդածին գործունեության հետևանքով հետագա հնարավոր փոփոխությունների կանխատեսման նպատակով: Նախնական գնահատման արդյունքում վերլուծվել են հնարավոր անցանկալի բնապահպանական ազդեցությունները բնական միջավայրի բաղադրիչների և բնակչության առողջության ու սոցիալ-տնտեսական պայմանների վրա, ինչպես նաև մշակվել է ազդեցության նվազեցման և կանխարգելման հիմնական ուղղությունները:

Նախատեսվող աշխատանքների իրականացման ընթացքում առաջացող հնարավոր ազդեցությունները նախատեսվում է կանխարգելել և/կամ նվազեցնել շրջակա միջավայրի ազդեցությունը մեղմացնող միջոցառումների ժամանակին և ճիշտ իրականացման արդյունքում, որոնք առավել մանրամասն կներկայացվեն ՇՄԱԳ հաշվետվության փուլում:

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հաստատված հաշվեկշռային պաշարները կազմում է 1029.6 հազ. մ³: Մակաբացման ապարների ընդհանուր քանակը կազմում է 198.1 հազ. մ³:

Տուֆերի որակական ցուցանիշներն ապահովում են ԳՈՍՏ 4001-2013 «Պատքար լեռնային ապարներից» տեխնիկական պահանջների չափորոշիչներին:

Հայցվող տեղամասի ընդհանուր մակերեսը կազմում է 8.8 հա:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հիդրոերկրաբանական, լեռնաերկրաբանական և լեռնատեխնիկական պայմանները բարենպաստ են դրա բաց եղանակով շահագործման համար:

2.3. Նախաստեւծող գործունեության բնութագիրը

2.3.1. Համառոտ տեղեկություններ շրջանի երկրաբանական կառուցվածքի մասին

Շրջանի երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են ստորին պլիոցենից մինչև չորրորդական հասակի բազմատիպ ապարներ, որոնց ստրատիգրաֆիական կտրվածքն ըստ Վ.Ամարյանի ներքևից վերև ներկայացված է հետևյալ կերպ.

Ստորին պլիոցեն. ըստ Վ. Ամարյանի այս հասակին են պատկանում Արտենի լեռան լիպարիտապեոլիտավանակատային լավաները, ինչպես նաև Աղին-բարձրաշենյան հրաբխածին-բեկորային հզոր հաստվածքը: Արտենի լեռան լավային ապարները մերկանում են շրջանի հարավ-արևմտյան մասում, ներկայացված քարտեզի սահմաններից դուրս: Հիմնականում ներկայացված են լիպարիտներով և պեոլիտներով, իսկ վանակատն ու պեմզաներն ունեն երկրորդական նշանակություն:

Աղին-բարձրաշենյան հաստվածքի ապարները մերկանում են շրջանի հյուսիս արևմտյան մասում (քարտեզի սահմաններից դուրս) ներկայացված են տուֆաբեկչիաներով և տուֆոկոնզլումերատներով, որոնք հերթափոխվում են անդեզիտներով և մասնակիորեն անդեզիտաբազալտներով, իսկ հիմքում կանաչամոխրագույն կավերով և ավազաքարերով:

Վերին պլիոցեն. ներկայացված է բացառապես հրաբխային ապարներով, որոնք գրավում են ընդարձակ մակերես: Այս հաստաշերտի ստորին մասը ներկայացված է թթու կազմի 20-30 մ հզորությամբ պեմզամոխրային առաջացումներով, որոնք ծածկված են անդեզիտաբազալտներով:

Ստորին չորրորդական. ներկայացված է անդեզիտային և անդեզիտադացիտային կազմի հզոր լավային ծածկոցով, որոնք լայն տարածում ունեն վերին Թալին քաղաքի շրջանում և մերկանում են վերջինիս հյուսիսային, հյուսիս-արևմտյան մասում ընդարձակ տարածության վրա: Անդեզիտադացիտները ներկայացնում են ոչ պինդ, համեմատաբար ծակոտկեն ու փխրուն ապարներ, որոնց գույնը ըստ խորության սովորաբար փոխվում է: Ծածկոցի վերին մասում դրանք մուգ մոխրագույնից մինչև սև գույնի են, դեպի ներքև անցնելով մոխրագույնի ու բաց մոխրագույնի: Դրանց մակերեսը ինտենսիվ լվացված է և անհարթ է, ներկայացված քարքարոտ բլրատիպ ռելիեֆի ձևով:

Միջին չորրորդական. ներկայացված է հիմնականում արթիկի տիպի հրաբխային

տուֆերով, որոնք առանձին տեղերում անցնում են պեմզաների: Հրաբխային տուֆերը համատարած ծածկոցների և առանձին անկանոն ձևի տուֆակուտակների ձևով ծածկում են ստորին չորրորդականի անդեզիտների և անդեզիտադաջիտների հողմահարված և մասամբ լվացված մակերեսները, լցնելով հին ռելիեֆի ցածրադիր մասերը: Դրանք ներկայացնում են մոխրավարդագույն, մանուշակագույն երանգների ծակոտկեն, միատարապակենման ապար պեմզայի, հրաբխային խարամի, ինչպես նաև այլ հրաբխային ապարների ներփակումներով:

Միջին չորրորդական կտրվածքը ավարտվում է ալկալային անդեզիտադաջիտների և դաջիտների (Դավթաշեն և Սանաշեն գյուղերի շրջակայքը) փոքր հզորության լավային ծածկոցներով:

Ժամանակակից առաջացումները ներկայացված են հիմնականում այլուվիալ-պրոլյուվիալ և դելյուվիալ նստվածքներով՝ կավեր, կավավազներ, կոպճավազներ և այլն: Դրանք շրջանում ունեն սահմանափակ տարածում և ոչ մեծ հզորություն (0.1-ից 2 մ) և միայն Արտենի լեռան ստորոտներում այն հասնում է մինչև 10 մ:

Շրջանում նկատվում են մի շարք հրաբխային խարամի կոների ելքեր, որոնք պատկանում են Արագած լեռան հրաբխային կառույցներին: Դրանց թվին է պատկանում Կաթնաղբյուրի կառույցը, որը գտնվում է տեղամասից հարավ Կաթնաղբյուր գյուղի մոտ:

2.3.2. Տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքը

Չորրորդական հասակի հրաբխային տուֆերը, որին վերագրվում է նաև Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասը, տեղադրված է Արագածի հրաբխային լեռան գանգվածի հարավ արևմտյան լանջի սարավանդային մասում:

Ըստ ռեգիոնալ երկրաբանական տվյալների այդ հասակին պատկանող տուֆերի հզորությունը հիմնականում տատանվում է 1 մետրից մինչև 15 մետր, հազվադեպ այն հասնում է մինչև 40 մետրի: Սույն հետախուզական աշխատանքների տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքը բավականին պարզ է:

Մասնակցում են հետևյալ ապարները (լիթոլոգիական կտրվածքը ներքևից-վերև) .

- անդեզիտադաջիտներ, դաջիտային տուֆեր. ստորին չորրորդական,
- հրաբխային տուֆեր. միջին չորրորդական,
- ժամանակակից նստվածքներ:

Անդեզիտադացիտները մերկանում են շրջանի տարբեր մասերում հատկապես Եղնիկ, Կաթնադբյուր և Ակունք գյուղերի շրջակայքում:

Անդեզիտադացիտները հորատանցքերով չեն հատվել, գտնվում են դացիտային տուֆերի տակ և ըստ երկրաբանական տվյալների ունեն 50-100 մ հզորություն:

Դացիտային կազմի տուֆալավաները տեղամասի սահմաններում չեն մերկանում, սակայն կտրվել են հարատանցքերով: Դացիտային տուֆերը ներկայացված են մուգ մոխրագույն համարյա սև խոշորապորֆիրային կառուցվածքով:

Ապարի հիմնական զանգվածի ստրուկտուրան հիալոպիլիտային է, իսկ ներփակումներինը՝ միկրոլիտային: Ներփակումները, որոնք կազմում են ապարի մինչև 40-45% ներկայացված են նուրբ հյուսվածքային պղպջակային հրաբխային ապակիով: Ապարը կազմված է կապակցվող զանգվածից և բեկորային նյութից: Կապակցող զանգվածը ներկայացված է ծակոտկեն կազմվածքի, ֆլուիդալ տուֆածին նյութով, որն աղտոտված է հանքային միներալի միկրոսկոպիկ հատիկներով: Նրանում զգալի քանակությամբ առկա են հրաբխային ապակու բեկորներ՝ ցածր բեկման ցուցիչով:

Բեկորային նյութը ներկայացված է պլագիոկլազի, պիրոքսենի և էֆուզիվ ապարների (անդեզիտ, տուֆ) և հրաբխային ապակու բեկորներով: Պլագիոկլազը հանդիպում է 0.1-0.8 մմ չափսերով ջարդրտված, պոլիսինթետիկ հատիկներով: Պիրոքսենը (հիպերստեն) պրիզմատիկ հերձում ունի, որոշ հատիկներ օպացիտիզացված են: Ապարների բեկորները ներկայացված են անդեզիտաբազալտներով, չափսերը 0.3-1 մմ, հրաբխային ապակիով ինտենսիվորեն հալեցված: Առկա են նաև պղտոր պլեոխրոիզմով ապատիտի եզակի բյուրեղներ: Հանքային միներալը ներկայացված է մագնետիտով

Դրանց հզորությունը տեղամասի շրջանում ըստ Վ. Ամարյանի հասնում է մի քանի տասնյակ մետրերի:

Միջին չորրորդականի հրաբխային տուֆերը հետախուզության տեղամասում ունեն շերտաձև տեսք, գրեթե հորիզոնական տեղադրմամբ:

Հետախուզված տարածքը 8.8 հա է, իսկ հատված հզորությունները տատանվում են 8-15.5 մ-ի սահմաններում: Հրաբխային տուֆերը տեղամասում ներկայացված են բացառապես արթիկյան տիպի տուֆերով:

Մակրոսկոպիկ դրանք իրենցից ներկայացնում են ծակոտկեն ապակենման հրաբխային ապարներ, դաշտային շպատների ներփակումներով և բնի տեսք ունեցող

տարբեր ձևի ծակոտկեն պեմզային նյութերով, որոնց չափսերը հասնում է մինչև 6-7 մմ, որոնցով էլ հիմնականում պայմանավորված է ապարի գույնը: Տուֆերն այստեղ հիմնականում մոխրավարդագույն են, մանուշակագույն երանգով:

Տուֆային ծածկոցի մակերևութային մասը մինչև 2.1 մ խորությունը (մակաբացման ապարներ) ներկայացված է ուժեղ ճեղքավորված, մասամբ հողմահարված տուֆերով, որոնք պիտանի չեն պատքարի արդյունահանման համար:

Օգտակար հաստվածքում տուֆերը համեմատաբար թարմ են, չափավոր ճեղքավորված: Տուֆերի միաձուլությունը խախտվում է հիմնականում անջատման և մասամբ տեկտոնական ճեղքերով: Դրանց մեջ գերակշռում են ուղղաձիգին մոտ տեղադրված ճեղքերը, որոնք ունեն 72-95°, 165-260° անկման ազիմուտներ:

Իրենց պետրոգրաֆիական և քիմիական կազմով, ֆիզիկամեխանիկական հատկություններով հանքավայրի տուֆերը բավականին համասեռ են և բնութագրվում են որակական ցուցանիշների կայունությամբ: Տուֆերի հզորությունը հասնում է 8-15.5 մ:

Ժամանակակից առաջացումները ներկայացված են հողաբուսային ծածկությամբ, ավազակավերով և կավավազներով, որոնք պարունակում են տուֆերի և լավային ապարների բեկորներ, դրանց հզորությունը 0.3-1.7 մ է:

Տեղամասը ըստ երկրաբանական կառուցվածքի բարդության, համաձայն ՀՀ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի 2021թ. օգոստոսի 11-ի N06-Ն հրամանի վերագրվում է 1-ին խմբի 1Բ ենթախմբին:

2.3.3. Տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումները

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասը տեղակայված է Շղարշիկ բնակավայրից 1.6 կմ դեպի հարավ-արևմուտք՝ 8.8 հա մակերեսով տարածքում:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հաշվեկշռային պաշարները 01.02.2023թ. դրությամբ հաստատվել են ՀՀ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի 2024թ. հունվարի 26-ի N 158-Ա «Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի Արևմտյան տեղամասի պաշարների հաստատման մասին» հրամանով՝ A և B կարգերով՝ 1029.6 հազ. մ³:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հիդրոերկրաբանական, լեռնաերկրաբանական և լեռնատեխնիկական պայմանները բարենպաստ են բաց եղանակով շահագործման համար:

Օգտակար հանածոյի միջին հզորությունը հետախուզման սահմաններում՝ 1-A բլոկում կազմել է 11.54 մ, ընդ որում, առավելագույն հետախուզված հզորությունը 15.5 մ է, իսկ նվազագույնը՝ 8 մ: Մակաբացման ապարների ծավալը կազմում է 138.6 մ³: Մակաբացման ապարների միջին հզորությունը 2.34 մ է, այդ թվում՝ 0.74 մ փխրուն-բեկորային առաջացումներ և 1.6 մ հողմահարված, ճեղքավորված տուֆեր: Օգտակար հանածոյի միջին հզորությունը հետախուզման սահմաններում՝ 2-B բլոկում համաձայն հաշվարկների ընդունվել է 12.57 մ: Մակաբացման ապարների ծավալը կազմում է 59.5 մ³: Մակաբացման ապարների միջին հզորությունը 2.16 մ է, այդ թվում՝ 0.63 մ փխրուն-բեկորային առաջացումներ և 1.53 մ հողմահարված, ճեղքավորված տուֆեր: Մակաբացման ապարների և օգտակար հաստվածքի հարաբերակցությունը կազմում է 0.19 մ³/մ³:

Հողի բերրի շերտը բացակայում է: Բացահանքի շահագործման ժամանակ մակաբացման ապարները նախատեսվում է տեղադրել հանքավայրի մոտակա ազատ տարածքներում: Մակաբացման ապարների հեռացման և տեղադրման վայրի հետ կապված առավել մանրամասն տեղեկություն կբերվի ՇՄԱԳ հաշվետվությունում:

Նախագծվող բացահանքը վերջնական դիրքում նախնական դիտարկմամբ կունենա հետևյալ պարամետրերը.

- բացահանքի առավելագույն երկարությունը մակերևույթում՝ մոտ 627.7 մ,
- բացահանքի առավելագույն լայնությունը մակերևույթում՝ մոտ 198.3 մ,
- բացահանքի միջին խորությունը՝ 12.2 մ
- բացահանքի առավելագույն խորությունը՝ մոտ 13.6 մ,
- բացահանքի համար օտարման ենթակա մակերեսը՝ 8.8 հա:

Բացահանքում արդյունահանվելու է 4001-2013 ԳՈՍ-ի պահանջներին համապատասխանող ուղիղ կտրվածքի պատքար, որը իրացվելու է 230 դրամ/հատ ֆրանկո- բացահանք սպառողի ավտոմեքենայի թափք գնով: Ուղիղ կտրվածքի պատքարի ջարդման արգասիքները բավարարում են ԳՈՍ 22263-76-ի և ՀՍ 151-96-ի տեխնիկական պահանջներին, և կարող են օգտագործվել որպես թեթև լցանյութ և դեկորատիվ խիճ ու ավազ:

Տեղամասի երկրաբանատնտեսական գնահատման տեխնիկական առաջադրանքի

համաձայն բացահանքում արդյունահանումն իրականացվելու է երեք CMP - 026/1 մակնիշի քարհատ մեքենաների օգնությամբ, իսկ մակաբացման ապարներն ու պատքարի արդյունահանման ընթացքում առաջացող թափոնները բուլդոզերի օգնությամբ հեռացվելու են բացահանքի հարակից տարածքում ձևավորվող լցակույտ:

Տեղամասում իրականացված փորձնական հանույթի տվյալներով փաստված է, որ ուղիղ կտրվածքի պատքարի ելքը տուֆային զանգվածից կազմել է 41.32%, իսկ CMP - 026/1 մակնիշի քարհատ մեքենայի հերթափոխային արտադրողականությունն ընդունվել է 74.0 մ³/h:

Նախատեսվում է բացահանքում արդյունահանման աշխատանքները կատարել սեզոնային աշխատանքային ռեժիմով՝ տարեկան 9 ամիս կամ 190 աշխատանքային օր, օրական մեկ՝ 8-ժամյա աշխատանքային հերթափոխով:

Բացահանքի ծառայման ժամկետը կկազմի մոտ 20 տարի:

Հաշվի առնելով բացահանքի աշխատանքային ռեժիմը, քարհատ մեքենաների նախատեսված քանակը և դրանց արտադրողականությունը, բացահանքի տարեկան արտադրողականությունն ըստ տուֆային զանգվածի ընդունվել է մոտ 42000 մ³, իսկ ըստ ուղիղ կտրվածքի պարքարի՝ 17354.4 մ³ (42000×0.4132 , որտեղ՝ 0.4132-ը պատքարի միջին ելքն է ըստ փորձնական հանույթի տվյալների), կամ 807595 հատքար: Տեղամասի պոտենցիալ հաշվեկշռային և կորզվող պաշարների (համապատասխանաբար 1029.62 հազ. մ³ և 838.2 հազ. մ³) համադրությամբ որոշված օգտակար հանածոյի կորուստները ընդերքում կազմելու են շուրջ 18.59%, ուստի տարվա ընթացքում մարվող պաշարները մոտավորապես կազմելու են 49807.8 մ³: Բացահանքի վերջնական սահմաններում ընդգրկվող մակաբացման ապարների ծավալի (198066.0 մ³) և կորզվող պաշարների՝ 838216.58 մ³ հարաբերակցությամբ որոշվել է մակաբացման միջին շահագործական գործակիցը, որը կազմել է շուրջ 0.24 մ³/մ³: Բացահանքի տարեկան արտադրողականությունն ըստ մակաբացման ապարների՝ 10080 մ³:

Արտադրական հրապարակի տեղակայման վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկությունները, բացահանքի կազմակերպման սխեման և շահագործական ծախսերը կներկայացվեն ՇՄԱԳ հաշվետվությունում:

2.4. Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատմանն ու կառավարմանն առնչվող ՀՀ օրենսդրությունը և նախագծման նորմատիվաիրավական հենքը

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի օգտակար հանածոյի արդյունահանման աշխատանքների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտը կազմվել է առաջնորդվելով է բնապահպանական օրենսդրության պահանջներով, որոնք ամրագրված են հետևյալ իրավական ակտերում.

➤ ՀՀ Ընդերքի մասին օրենսգիրք (ՀՕ-280, 28.11.2011թ.), որով սահմանվում են ՀՀ տարածքում ընդերքօգտագործման սկզբունքներն ու կարգը, կարգավորվում են ընդերքն օգտագործելիս շրջակա միջավայրը վնասակար ազդեցություններից պաշտպանության, աշխատանքների կատարման անվտանգության ապահովման, ինչպես նաև ընդերքօգտագործման ընթացքում պետության և անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները:

➤ ՀՀ Հողային օրենսգիրք (ՀՕ-185, 02.05.2001թ.), որը սահմանում է հողային հարաբերությունների պետական կարգավորման կատարելագործման, հողի տնտեսավարման տարբեր կազմակերպական-իրավական ձևերի զարգացման, հողերի բերրիության, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման, մարդկանց կյանքի ու առողջության համար բարենպաստ շրջակա միջավայրի պահպանման և բարելավման, հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը:

➤ ՀՀ Ջրային օրենսգիրք (ՀՕ-373, 04.06.2002թ.), որով կարգավորվում են ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի, այդ թվում՝ ջրամատակարարման, ջրահեռացման համակարգերի տնօրինման, տիրապետման, օգտագործման և պահպանման ոլորտում ծագող հարաբերությունները:

➤ ՀՀ Անտառային օրենսգիրք (ՀՕ-211, 24.10.2005թ.), որը կարգավորում է ՀՀ անտառների և անտառային հողերի կայուն կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, անտառապատման և արդյունավետ օգտագործման, ինչպես նաև անտառների հաշվառման, մոնիթորինգի, վերահսկողության և անտառային հողերի հետ կապված հարաբերությունները:

➤ «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-22, 23.11.1999թ.), որը սահմանում է պետական քաղաքականությունը բնական բուսական աշխարհի գիտականորեն հիմնավորված պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում:

➤ «Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-52, 03.04.2000թ.), որը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կենդանական աշխարհի վայրի տեսակների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականությունը:

➤ «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք ՀՕ-522-Ն (ընդունված 1994թ. և լրամշակված՝ 2022թ.), կարգավորում է մթնոլորտային օդի պահպանության իրավական և կազմակերպական հիմքերը՝ ուղղված մթնոլորտային օդի որակի պահպանությանը: Մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի համար բարենպաստ մթնոլորտային օդի որակի ապահովման նպատակով՝ մթնոլորտային օդի պահպանության բնագավառում հասարակական հարաբերությունները:

➤ «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-211, 27.11.2006թ.), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները:

➤ «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (ընդուն. 21.06.2014թ.-ի ՀՕ-110, խմբագ. 03.05.23թ.-ի ՀՕ-150-Ն), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման, անդրսահմանային ազդեցության գնահատման, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության, հանրության ծանուցման, հանրային լուսման իրականացման, պետական փորձաքննական եզրակացության տրամադրման, ուժը կորցնելու, շրջակա միջա-

վայրի վրա ազդեցության գնահատման, փորձաքննության և նախատեսվող գործունեության իրականացման գործընթացներում նախաձեռնողների իրավունքների ու պարտականությունների հետ կապված հարաբերությունները:

➤ «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-159-Ն, 07.01.2005թ.), որը կարգավորում է թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, հեռացման, ծավալների կրճատման և դրանց հետ կապված այլ հարաբերությունների, ինչպես նաև մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելման իրավական և տնտեսական հիմքերը:

➤ ՀՀ կառավարության 10.01.2013թ.-ի N22-Ն որոշում, որով սահմանվել են օգտակար հանածոների արդյունահանված տարածքի, արդյունահանման ընթացքում առաջացած արտադրական լցակույտերի տեղադիրքի և դրանց հարակից համայնքների բնակչության անվտանգության ու առողջության ապահովման նպատակով մշտադիտարկումների իրականացման, դրանց իրականացման վճարների չափերի հաշվարկման և վճարման կարգերը:

➤ ՀՀ կառավարության 14.12.2017թ.-ի N1643-Ն որոշում, որը կիրառվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում խախտված հողերի հաշվառման, հողաշինարարական, քարտեզագրման, կանխատեսվող ու իրականացման ենթակա ռեկուլտիվացման աշխատանքների նախագծման, ռեկուլտիվացման, ռեկուլտիվացված հողերի նպատակային նշանակության ուղղությունների որոշման, ինչպես նաև նպատակային ու գործառական նշանակությանը համապատասխան՝ դրանց հետագա օգտագործման ժամանակ:

➤ ՀՀ կառավարության 02.11.2017թ.-ի N1404-Ն որոշում, որով սահմանվել են հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և պակաս արդյունավետ հողերի բարելավման համար հողի բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները:

➤ ՀՀ կառավարության 14.08.2014թ.-ի N781-Ն որոշում, որը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման ընթացակարգը:

➤ ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N191-Ն որոշում, որը սահմանում է ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող մշտադիտարկումների

իրականացման պահանջների, ինչպես նաև արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունները ներկայացնելու կարգը:

➤ ՀՀ կառավարության 20.01.2005թ.-ի N64-Ն որոշում, որով հաստատվել են ջրա-էկոհամակարգերի սանիտարական պահպանման, հոսքի ձևավորման, ստորերկրյա ջրերի պահպանման, ջրապահպան, էկոտոնի և անօտարելի գոտիների տարածքների սահմանման չափորոշիչները:

➤ ՀՀ կառավարության 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի N967-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկը ըստ տեսակների և տեղադիրքի:

➤ ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի N71-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գիրքը:

➤ ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի N72-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրքը:

➤ ՀՀ առողջապահության նախարարի 06.03.2002թ.-ի N138 հրաման, որով հաստատվում են աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում աղմուկի սանիտարական նորմերը:

➤ ՀՀ առողջապահության նախարարի 17.05.2006թ.-ի N533-Ն հրաման, որով հաստատվում են աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում թրթռման հիգիենիկ նորմերը:

➤ ՀՀ կառավարության 30.08.2007թ.-ի N1045-Ն որոշում, որով սահմանվել է պետական անտառային հողերում անտառային տնտեսության վարման և անտառօգտագործման հետ չկապված աշխատանքների իրականացման կարգը:

➤ ՀՀ կառավարության 15.06.2017թ.-ի N676-Ն որոշում, որով հաստատվել են ՀՀ ընդերօգտագործման թափոնների կառավարման և վերամշակման պլանների օրինակելի ձևերը:

➤ ՀՀ կառավարության 08.09.2011թ.-ի N1396-Ն որոշում, որով սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հողի բերրի շերտի (այսուհետ՝ բերրի շերտ) նպատակային և արդյունավետ օգտագործման հետ կապված հարաբերությունները:

➤ ՀՀ կառավարության 21.10.2021թ.-ի N1733-Ն որոշում, որով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի օգտագործման և հատկացումների չափերի հաշվարկման հետ կապված հարաբերությունները:

➤ ՀՀ կառավարության 18.08.2021թ.-ի N1352-Ն որոշում, որով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված ընդերքօգտագործողների կողմից Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 3-րդ հոդվածով սահմանված ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների՝ նախահաշվային արժեքների հաշվարկման և վերահաշվարկման կարգի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

➤ ՀՀ կառավարության 25.09.2014 թ.-ի N1059-Ա որոշում, որով սահմանվում է բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ռազմավարությունը, պահպանության և օգտագործման բնագավառում պետական ծրագիրը և միջոցառումները:

➤ ՀՀ կառավարության 15.06.2017թ. -ի N675-Ն որոշում, որով սահմանվում է ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարման և ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման պլանների բովանդակությունը, ինչպես նաև ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարման և ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման միջոցառումները:

➤ ՀՀ կառավարության 17.08.2017թ. N990-Ն որոշում, որով սահմանվում է ֆինանսական երաշխիքի բովանդակությունը և դրան ներկայացվող չափորոշիչները, դրանց ներկայացվող որակական չափանիշների գնահատման, ինչպես նաև ֆինանսական երաշխիքի հաշվարկման կարգը:

➤ ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարի 25.10.2022 թ. N369-Ն հրաման, որով հաստատվում են շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման դրույթների կիրարկման ուղեցույցները:

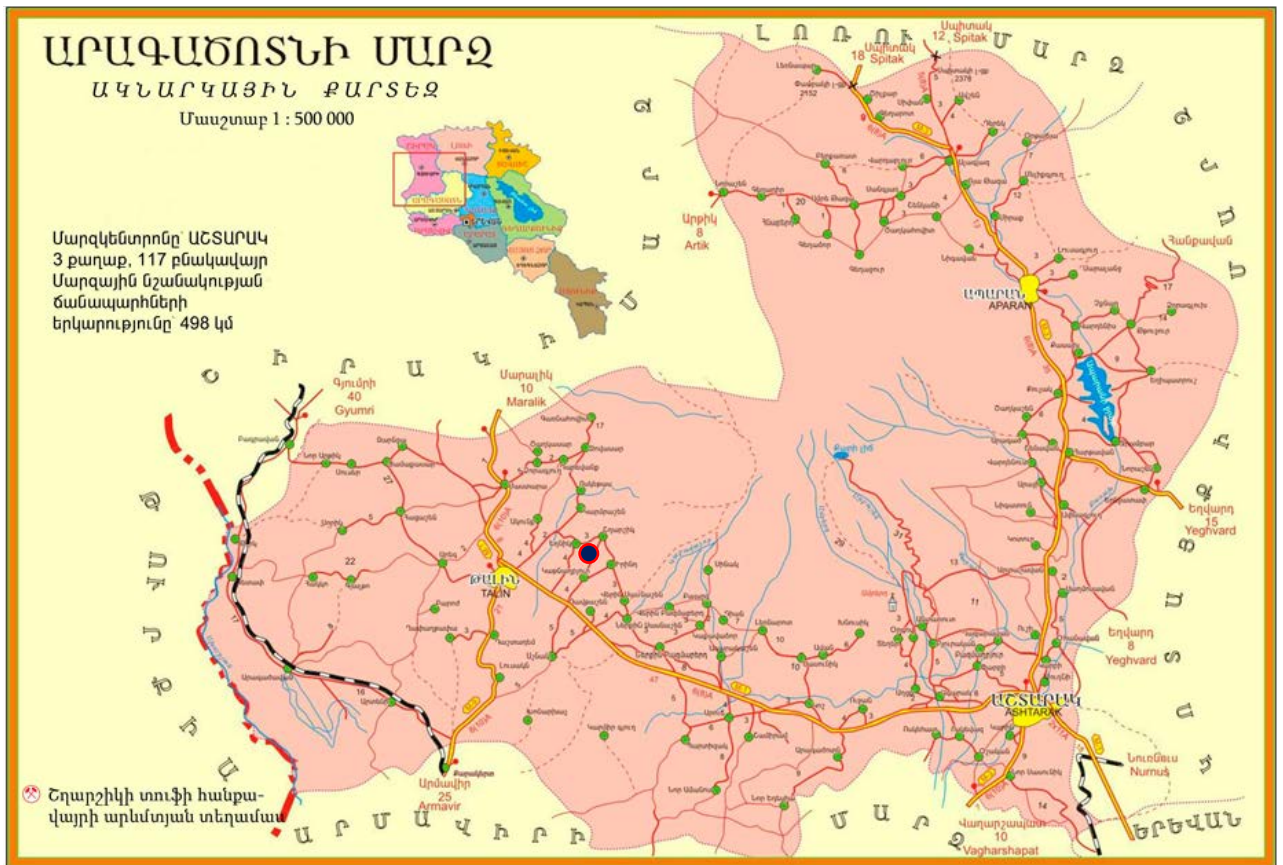
➤ ՀՀ կառավարության 11.11.2021թ. N1848-Ն որոշումը, որով հաստատվում է ընդերքօգտագործման հետևանքով խախտված հողերի, ընդերքօգտագործման թափոնների փակված օբյեկտների ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների իրականացման, այդ թվում՝ կենսաբանական վերականգնման ուղեցույցը:

3. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԻՐԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԽԵՄԱՆ

3.1. Գտնվելու վայրը

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասը վարչական տեսակետից գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքի Շղարշիկ բնակավայրի վարչական սահմաններում՝ Շղարշիկ բնակավայրի բնակելի գոտուց 1.6 կմ դեպի հարավ-արևմուտք և Եղնիկից՝ մոտ 0.8 կմ հարավ:

Տեղամասը ասֆալտապատ ճանապարհով կապված է Շղարշիկ գյուղի (1.6 կմ), մարզկենտրոն ք. Աշտարակի (37 կմ), իսկ վերջինս քաղաքամայր Երևանի (19 կմ) հետ: Հայկական երկաթուղու Արմավիր կայարանը գտնվում է տեղամասից մոտ 50-55 կմ հեռավորության վրա: Հանրապետական նշանակություն ունեցող Երևան-Աշտարակ-Թալին-Գյումրի ավտոխճուղին անցնում է տեղամասից մոտ 1 կմ հարավ:

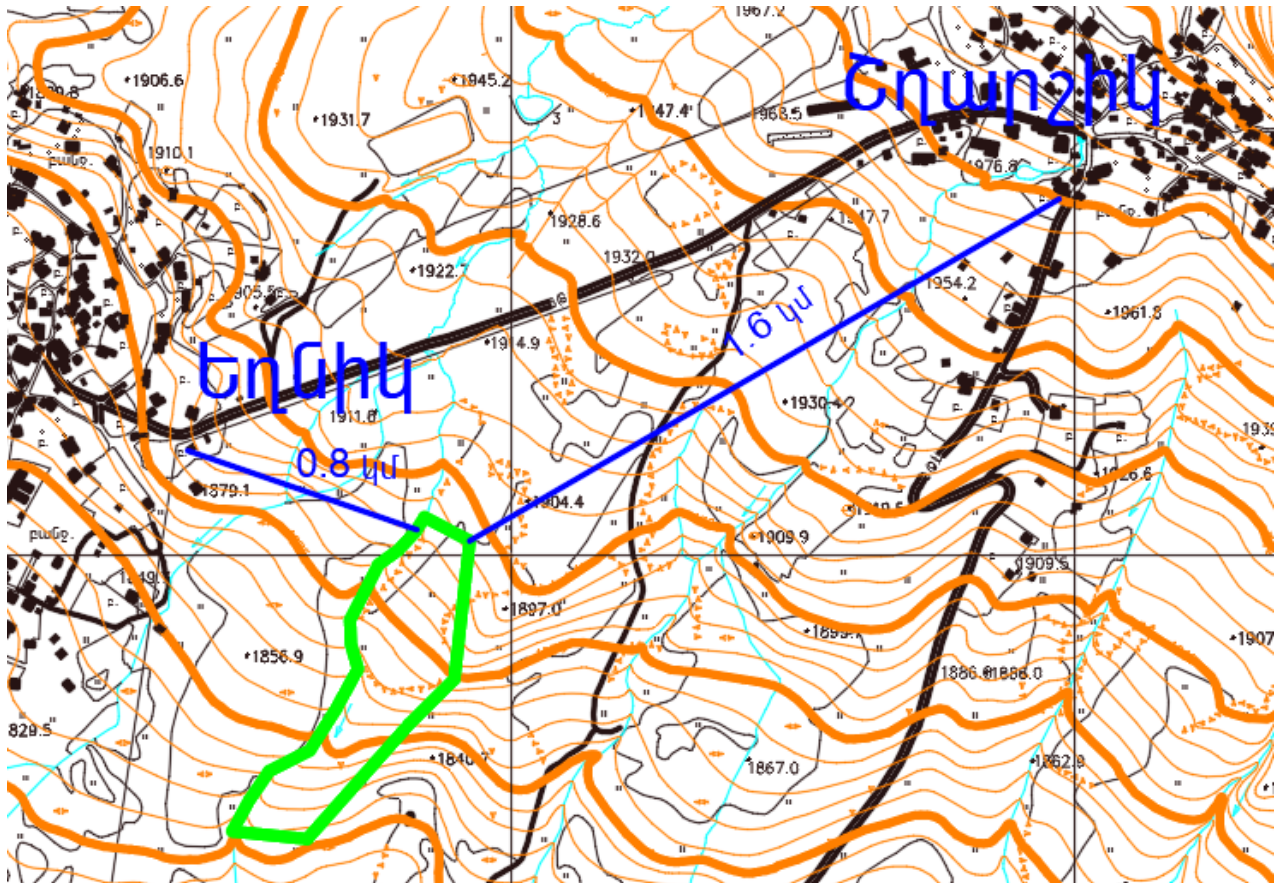

Նկ. 3.1. ՀՀ Արագածոտնի մարզի ակնարկային քարտեզ.

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Տեղամասի կենտրոնի աշխարհագրական կոորդինատներն են. $40^{\circ}24'06.38''$ -

հյուսիսային լայնության, 43°56'56.88'' - արևելյան երկայնության:

Նկ. 3.2. Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս:

Իրավիճակային հատակագիծ

Հայցվող Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի ծայրակետային կոորդինատները՝ ըստ ARM WGS-84 կոորդինատային համակարգի, ներկայացված են աղյուսակ 3.1-ում: Հայցվող տարածքի մակերեսը 8.8 հա է:

Աղյուսակ 3.1

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի ծայրակետային կոորդինատները

Կետերի համարները	X	Y	Կետերի համարները	X	Y
1	4474493.3000	8410643.0000	10	4474980.1000	8410769.6000
2	4474507.1000	8410510.4000	11	4475006.0000	8410805.1000
3	4474561.7000	8410540.0000	12	4475039.3000	8410835.8000
4	4474613.6000	8410575.5000	13	4475064.3000	8410851.5000
5	4474650.5000	8410647.6000	14	4475022.2000	8410931.6000
6	4474723.2000	8410693.8000	15	4474925.2000	8410908.6000
7	4474795.2000	8410733.1000	16	4474776.8000	8410904.3000
8	4474838.5000	8410720.9000	17	4474697.0003	8410823.9972
9	4474881.6000	8410719.1000			

Շրջանը էլեկտրաէներգիայով սնվում է հանրապետական միացյալ էներգահամակարգից:

Արագածոտնի մարզի տարածքով են անցնում հանրապետական նշանակություն ունեցող 3 ավտոխճուղիներ՝ Երևան - Աշտարակ - Թալին - Գյումրի, Երևան - Աշտարակ - Սպիտակ և Երևան - Արմավիր Բարակերտ - Գյումրի: Մարզի տարածքը հատում է ՀՀ գլխավոր երկաթուղին: Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Մարզի տնտեսության հիմքն արդյունաբերությունը և գուղատնտեսությունն են: Արդյունաբերության զարգացման վրա էական ազդեցություն է թողնում մարզի տնտեսաաշխարհագրական դիրքը՝ հարևանությունը մայրաքաղաքին, Արմավիրի և Կոտայքի մարզերին: Արդյունաբերությունը մասնագիտացած է սննդամթերքի և խմիչքների, ըմպելիքների թանկարժեք իրերի արտադրության ու շինանյութերի հանքավայրերի շահագործման ուղղություններում: Գյուղատնտեսությունը հիմնականում մասնագիտացած է բուսաբուծության (մասնավորապես, հացահատիկային մշակաբույսերի արտադրության) և անասնաբուծության մեջ:

Շրջանում կան շինանյութերի (հրաբխային տուֆերի, բազալտների, պեռլիտների, հրաբխային խարամների, պեմզաների և այլն) մի շարք հանքավայրեր: որոնք հետախուզվել են հիմնականում 1950-1990 թթ. ընկած ժամանակահատվածում Հայաստանի Երկրաբանական վարչության և Շինանյութերի արդյունաբերության նախարարության երկրաբանահետախուզական արշավախմբի կողմից, ինչպես նաև վերջին ժամանակներում այլ հանք շահագործողների նախաձեռնությամբ և ֆինանսական միջոցներով:

Ստորև բերվում են համառոտ տեղեկություններ դրանցից առավել նշանակալիցների մասին:

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է Շինանյութերի արդյունաբերության նախարարության երկրաբանահետախուզական արշավախմբի կողմից: Պաշարները հաստատվել են Պաշարների տարածքային հանձնաժողովի կողմից (Արձանագրություն N 338, 25.10.1991թ., $A+B+C_1=3662.1$ հազ.մ³) որպես ուղիղ կտրվածի պատքարի արդյունահանման հումք: Հանքավայրը շահագործվում է:

Իրինդի պեմզաների հանքավայր: Հետախուզվել է ՀՀ երկրաբանական վարչության կողմից 1962 թ.: Պաշարները հաստատվել են Պաշարների տարածքային հանձնաժողովի

կողմից (Արձանագրություն N 129, 16.06.1963թ.) որպես բետոնի լցանյութ 455 հազ. մ³ քանակով: Հանքավայրը չի շահագործվում:

Կաթնաղբյուրի տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է Շինանյութերի արդյունաբերության նախարարության երկրաբանահետախուզական արշավախմբի կողմից 1989-1990 թթ: Պաշարները հաստատվել են պաշարների տարածքային հանձնաժողովի կողմից (Արձանագրություն N 319, 18.07.1990 թ.), որպես ուղիղ կտրվածքի պատքարի արդյունա- հանման հումք 22214.9 հազ.մ³ քանակով: Հանքավայրը շահագործվում է:

Վերին-Բազմաբերդի տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է ՀՀ Երկրաբանական վարչության կողմից 1972 թ.: Պաշարները հաստատվել են ԽՍՀՄ Պաշարների պետական հանձնաժողովի կողմից (Արձանագրություն N 6951, 03.08.1973 թ.) որպես երեսապատման քար 6185 հազ.մ³ քանակով: Հանքավայրը շահագործվում է:

Կաքավաձորի տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է ՀՀ Երկրաբանական վարչության կողմից 1971 թ. Պաշարները հաստատվել են ԽՍՀՄ Պաշարների պետական հանձնաժողովի կողմից (Արձանագրություն N 6588, 30.06.1972 թ.) որպես երեսապատման քար 4608 հազ.մ³ քանակով: Հանքավայրը շահագործվում է:

Թալին տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է ՀՀ Երկրաբանական վարչության կողմից 1971 թ.: Պաշարները հաստատվել են ԽՍՀՄ Պաշարների պետական հանձնաժողովի կողմից (Արձանագրություն N 6654, 06.10.1972 թ.) որպես ուղիղ կտրվածքի պատքարի արդյունահանման հումք 16189 հազ.մ³ քանակով: Հանքավայրը չի շահագործվում:

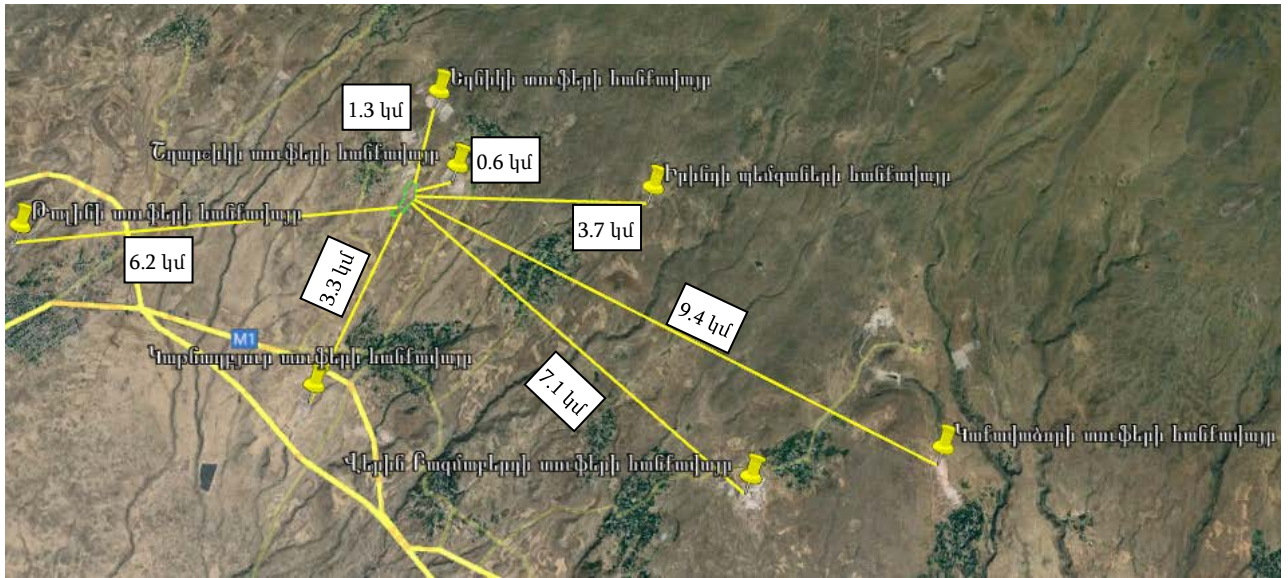
Եղնիկի տուֆերի հանքավայր: Հետախուզվել է «Սաֆարդայ» ՍՊԸ-ի կողմից 2003-2004 թթ.: Պաշարները հաստատվել են ՀՀ ՕՀՊԳ-ի կողմից (Որոշում N 40, 04.10.2004թ.) որպես ուղիղ կտրվածի պատքարի արդյունահանման հումք 342.8 հազ.մ³ ընդհանուր քանակով: Հանքավայրը շահագործվում է:

Եղնիկի տուֆերի հանքավայր 1-ին տեղամաս: Հետախուզվել է կողմից 2007թ.: Պաշարները հաստատվել են ՀՀ ՕՀՊԳ-ի կողմից (Որոշում N 163, 20.03.2008թ.) որպես ուղիղ կտրվածի պատքարի արդյունահանման հումք՝ 309.6 հազ.մ³ ընդհանուր ծավալով:

Կաքավաձորի տուֆերի հանքավայրի հարավային տեղամաս: Հետախուզվել է ԲԻԼՈՒՄԵ ՍՊԸ-ի կողմից 2021թ.-ին (ՀՀ ՏԿԵ նախարարի 05.12.2022թ.-ի N 3292-Ա հրաման) որպես պատքար B կարգի 2741.89 հազ.մ³ քանակով: Հանքավայրը առայժմ չի շահագործվում:

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հարակից հանքավայրերը և տեղամասերը ներկայացված են նկար 3.3 –ում:

Նկ. 3.3. Շրջանի հանքավայրերի իրադրային քարտեզ
 Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Շրջանում բնական ջրային ցանցը թույլ է զարգացած ապարների բարձր ջրափափանցելիության և տեղումների սակավության հետևանքով: Հիմնական ջրագրական միավորը սահմանային Ախուրյան գետն է, որը հոսում է խոր կիրճով՝ հանքավայրից մոտ 28 կմ արևմուտք: Գետային ցանցը նույնպես թույլ է զարգացած և ներկայացված է սեզոնային բնույթի սելավային հոսքերի հեղեղատներով: Տեղամասի շրջանը գործնականում ջրագուրկ է, աղքատ աղբյուրներով:

Շրջանում գործում է Իրինդ-Արտենի խմելու ջրատարը: Ոռոգման նպատակով կառուցված է Թալինի ջրանցքը: Խմելու ջրի պաշարներն են ծառայում նաև Արագած լեռան հարավ-արևմտյան լանջի առկա աղբյուրները:

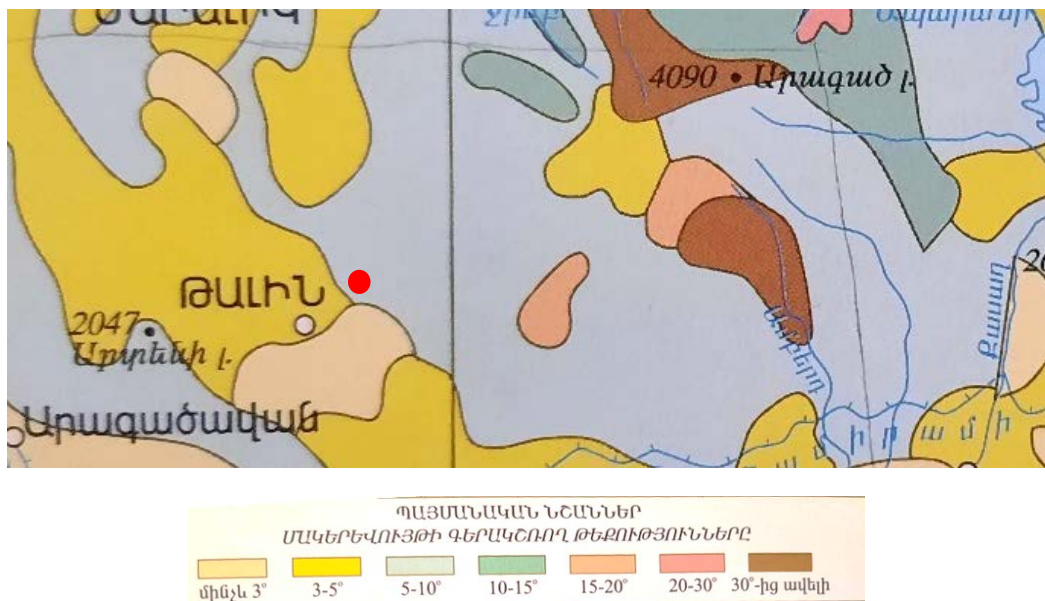
3.2. Ռելիեֆը, երկրաձևաբանությունը

Տեղամասի հրաբխային տուֆերի տարածքը գտնվում է 1825-1900 մ բացարձակ բարձրությունների վրա: Լեռնագրական տեսակետից տեղամասի տարածքը հարում է Հայկական հրաբխային բարձրավանդակի Արագած-Սյունիքի ենթամարզի Արագածի լեռնազանգվածի հարավային լանջերին՝ Շամիրամի սարավանդի հարավ-արևելյան մասերին և բնութագրվում է բլրաալիքավոր ռելիեֆով: Բնորոշ են հանգած հրաբուխների

կոնաձև բարձրացումները և առանձին լավային հոսքերի ողողամաշման-հրաբխային սարավանդները՝ կտրտված անջուր ձորակներով: Մակերևույթը խիստ քարքարոտ է:

Երկրաբանակառուցվածքային տեսակետից տարածաշրջանը հարում է Արագածի տեկտոնահրաբխային զանգվածի հարավային իջեցված բեկորին՝ հարավարագածյան իջույթին (առանձնացված է երկրաֆիզիկական տվյալներով): Վերջինս սահմաններում առանձնացվում են ավելի ցածր կարգի տեկտոնական տարրեր՝ տեղային բարձրացումներ, անտիկլինալներ, սինկլինալներ և աղային կառուցվածքներ:

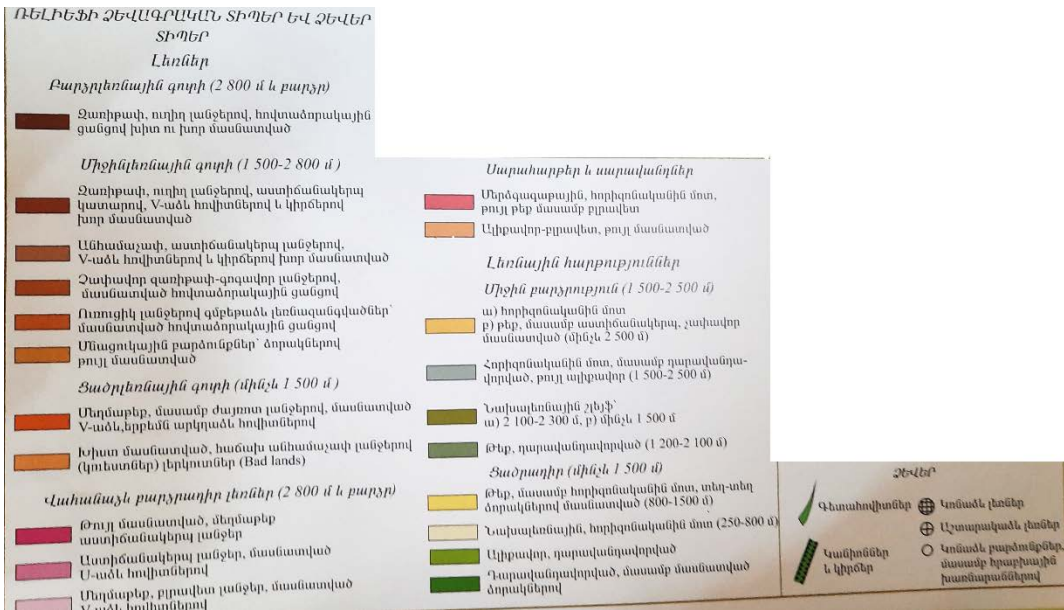
Երկրաբանական կառուցվածքի ձևավորման գլխավոր գործոնը հրաբխային Արագած լեռան վերին պալեոգենյան գործունեությունն է: Հրաբխային համալիրները ներկայացված են անդեզիտաբազալտներով, դացիտներով, տուֆերով և տուֆոլավաներով, որոնք ծածկված են էրոզիոն գոյացությունների հաստ շերտով: Ռելիեֆին բնորոշ են հրաբխաէրոզիոն ձևերը, մակերևույթի խիստ կտրտվածությունը, ինչպես նաև ֆիզիկական ակտիվ հողմահարությունը: Մակերևութային գերակշռող թեքությունը կազմում է 6°: Շրջանի տարածքի լանջերի թեքության և երկրաձևաբանության սխեմատիկ քարտեզները ներկայացված են 3.4 և 3.5 նկարներում:

Նկ. 3.4. Մակերևույթի թեքություններ

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Նկ 3.5. Մակերևույթի ձևագրություն՝ ա) սխեմատիկ քարտեզ, բ) պայմանական նշաններ

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

3.3. Կլիման

Տեղամասի տարածաշրջանի կլիմայական պայմանների նկարագրության համար օգտագործվել է «ՀՀԾՆ 22-01-2024 «Շինարարական կլիմայաբանություն» ՀՀ շինարարական նորմերը» փաստաթղթի տվյալները: Այդ փաստաթղթով սահմանում են կլիմայական հարաչափերը, որոնք կիրառվում են շենքերի և շինությունների, ջեռուցման, օդափոխության, օդի լավորակման, ջրամատակարարման համակարգերի նախագծման, ինչպես նաև քաղաքային և գյուղական բնակավայրերի հատակագծման և կառուցապատման ժամանակ:

Կլիմայի բնորոշման համար հիմք է վերցրվել մոտակայքում գտնվող Թալին օդերևույթաբանական կայանի երկարատև դիտարկման արդյունքները: Համաձայն օդերևույթաբանական կայանի տվյալների ուսումնասիրվող տարածքի կլիմայական

շրջանը ցուրտ է՝ զով, քամոտ ու օպտիմալ խոնավությամբ ամառով և շատ ցուրտ, քամոտ ու խոնավ ձմեռով: Մթնոլորտային տեղումների տարեկան միջին քանակը չի անցնում 434 մմ-ից, միջին տարեկան միջին խոնավությունը 66% է, օդի բացարձակ առավելագույն ջերմաստիճանը կազմում է +37.5°C, իսկ նվազագույնը՝ -26.1°C: Աղ. 3.2-3.7 ամփոփված է տեղեկատվություն քամիների, օդի ջերմաստիճանի, հարաբերական խոնավության, մթնոլորտային տեղումների ու ձյան ծածկույթի վերաբերյալ:

Աղյուսակ 3.2

Օդի ջերմաստիճանը՝ ըստ ամիսների

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անվանումը	Բարձրությունը ծովի մակարդակից, մ	Միջին ջերմաստիճանը ըստ ամիսների, °C												Միջին տարեկան, °C	Բացարձակ նվազագույն, °C	Բացարձակ առավելագույն, °C
		Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր			
Թալին	1637	-5.7	-4.1	1.0	7.5	12.3	16.7	20.8	21.0	16.7	10.2	3.3	-2.9	8.1	-26.1	37.5

Աղյուսակ 3.3

Օդի հարաբերական խոնավությունը՝ ըստ ամիսների

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անվանումը	Օդի հարաբերական խոնավությունը՝ ըստ ամիսների, %												Միջին տարեկան, %	Միջին ամսական	
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր		Ամենացուրտ ամսվա, %	Ամենաշոգ ամսվա, %
	Թալին	77	75	69	66	66	60	55	52	54	63	73	78	66	77

Աղյուսակ 3.4

Մթնոլորտային տեղումները

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անվանումը	Տեղումների քանակը միջին ամսական օրական առավելագույն՝ մմ												Տարեկան	Տեղումների քանակը նոյեմբեր-մարտ ամիսներին, մմ	Տեղումների քանակը ապրիլ-հոկտեմբեր ամիսներին, մմ
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր			
Թալին	23	25	37	60	77	51	35	22	20	36	25	23	434	133	301
	21	22	38	36	37	63	58	44	27	36	22	19			

Չյան ծածկույթ

Բնակավայրի անվանումը	Չյան ծածկույթը			
	Առավելագույն տասնօրյակային բարձրությունը, սմ	Տարվա մեջ ձնածածկույթով օրերի քանակը	Չյան մեջ առավելագույն քանակը, մմ	Գրունտի սառչման առավելագույն խորությունը, սմ
Թալին	64	84	137	-

Աղյուսակ 3.6

Քամի

Բնակավայրի անվանումը	Ամիսներ	Կրկնելիություն, % ըստ ուղղությունների								Անդրրի կրկնելիությունը, %	Միջին անսական արագությունը, մ/վ	Գերակշռող ուղղությունը հունիս-օգոստոս ամիսներին	Միջին արագություններից նվազագույնը ըստ ուղղությունների հուլիսին, մ/վ	Գերակշռող ուղղությունը դեկտեմբեր-փետրվար ամիսներին	Միջին արագություններից առավելագույնը ըստ ուղղությունների հունվարին, մ/վ
		Միջին արագությունը, մ/վ	Հյուսիսային	Հյուսիս-արևելյան	Արևելյան	Հարավ-արևելյան	Հարավային	Հարավ-արևմտյան	Արևմտյան						
Թալին	հունվար	29	9	13	27	11	3	3	5	50	1.5	ՀվԱրլ	3.2	ՀվԱրլ	2.9
		2.4	2.2	2.6	2.9	2.1	2.2	2.6	3.6						
	ապրիլ	22	8	13	27	15	4	4	7	33	2.2				
		3.3	2.4	2.6	3.6	2.9	3.5	3.2	4.1						
	հուլիս	31	8	9	25	12	3	3	9	36	2.2				
		3.5	2.6	2.4	3.2	2.4	2.7	2.7	4.1						
	հոկտեմբեր	31	9	10	22	15	3	3	7	42	1.8				
		2.9	2.2	2.4	3.0	2.2	2.8	2.7	3.9						

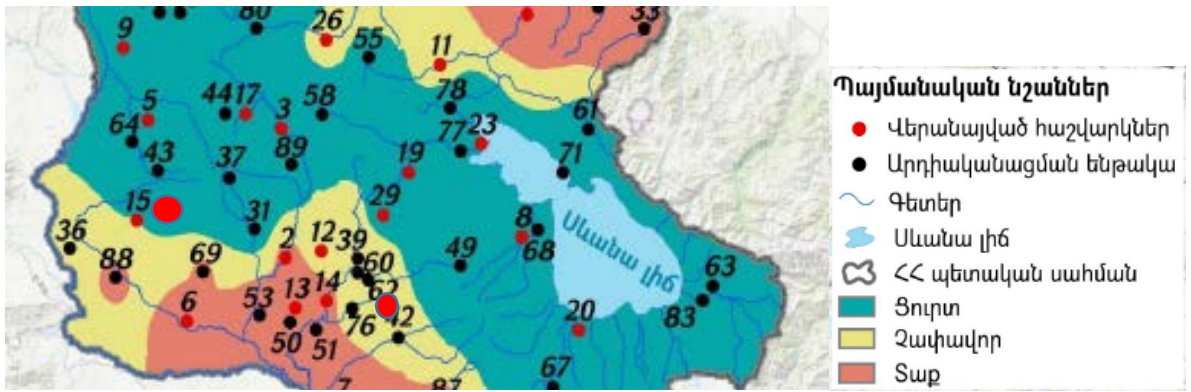
Աղյուսակ 3.7

Արևափայլի տևողություն (ժ) և առանց արևի օրերի քանակ (օր)

Բնակավայրի անվանումը	Տևողություն	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	Տարեկան
Թալին	ժ	92	105	142	157	202	270	318	301	251	176	133	94	2241
	օր	13	10	9	7	5	1	1	1	2	7	8	12	76

Նկ. 3.7-ում ներկայացված է կլիմայական գոտիների տարածման սխեմատիկ քարտեզը:

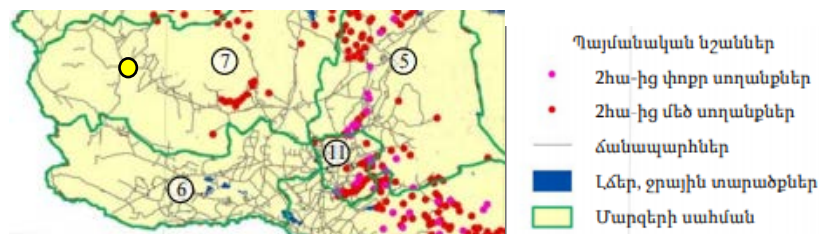

Նկար 3.6. Կլիմայական շրջանցման սխեմատիկ քարտեզ

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

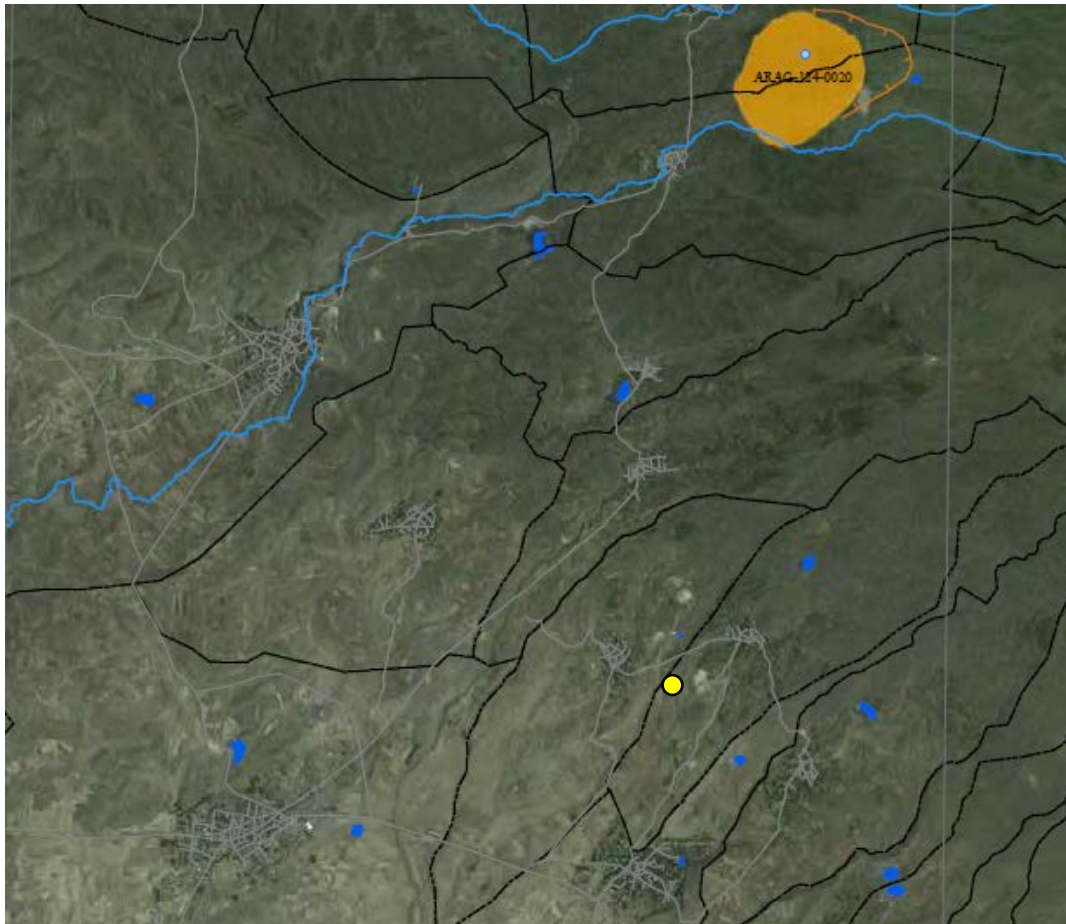
3.4. Սողանքներ, սեյսմակայունություն

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի տարածքում արտաձին երկրաբանական երևույթների վերաբերյալ տեղեկատվության հիմք է հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետության սողանքային աղետի կառավարման ծրագրի երկրորդ տարվա ավարտի վերաբերյալ հաշվետվությունը (ՀՀ Արտակարգ իրավճակների նախարարություն, Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալություն, 2017) և ՀՀ Սողանքների քարտեզը (նկ. 3.7), ըստ որոնց հայցվող տարածքի հարակից շրջանի հայտնի սողանքային մարմինների տեղադիրքերը ներկայացված է նկար 3.8-ում:

Նկար 3.7. Սողանքային երևույթների տարածման քարտեզ

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Նկար 3.8. Սողանքների բաշխվածության քարտեզ

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Հայցվող տարածքից 9.4 կմ հեռավորությունների վրա՝ Զովասար գյուղի տարածքում քարտեզագրված է ARAG-124-0020 սողանքային մարմինը, որի բնութագրերը ներկայացված են աղյուսակ 3.8-ում:

Աղյուսակ 3.8

Սողանքային մարմինների բնութագրերը

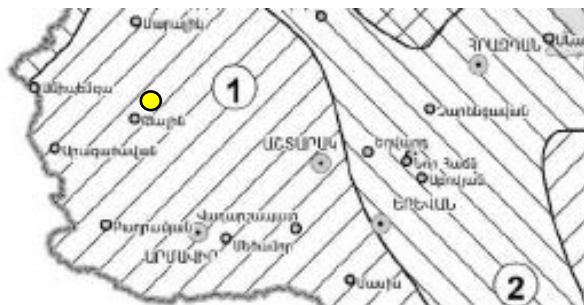
Սողանքային մարմնի ծածկագիրը	Սողանքային մարմնի կոորդինատները և բարձրությունը			Չափերը			դրամադրման աստիճան	Միջին արտադրություն	Ստացման երկրաբանական դաս
	Լայնական	Երկայնական	Բացարձակ բարձրությունը (մ)	Լայն. (մ)	Երկար. (մ)	Մակերես (հա)			
ARAG-124-0020	40°29'12"	43°58'24"	2333	1750	2600	290	III	միջին	C

Վերը բերված տեղեկատվությունից հետևում է, որ նկարագրված սողանքային մարմինը չի կարող վտանգ ներկայացնել Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի շահագործման ժամանակ, քանի որ գտնվում է նվազագույնը 9.4 կմ

հեռավորության վրա, պատկանում է վտանգավորության 3-րդ դասին (հայտնաբերվել են որոշակի սողանքային երևույթներ, բայց վնասները չեն գրանցվել/ հայտնաբերվել) և ունի ռիսկայնության C մակարդակ (մարդկային գործունեությանը կամ շրջակա միջավայրին պատճառվել է քիչ վնաս կամ վնաս չի պատճառվել):

Հայաստանի Հանրապետությունը գտնվում է ակտիվ երկրաշարժային գոտում: Հյուսիսից հարավ առանձնացվում են հետևյալ սեյսմիկ գոտիները՝ Մերձքուռյան, Սոմխեթա-Ղարաբաղի, Մերձսևանյան, Կապան-Գոգորանի, Ծաղկունյաց-Զանգեզուրի, Երևան-Օրդուբադի, Ուրծ-Վայքի: Հիմնականում նշված գոտիների սահմաններով է անցնում երկրակեղևի խորքային բեկվածքները, որոնցից ամենախոշորներն են Սևան-Աքերայի, Շիրակ-Զանգեզուրի և Միջին Արաքսյան /Երևանյան/ բեկվածքները:

ՀՀ Քաղաքաշինության կոմիտեի նախագահի 2020թ. դեկտեմբերի 28-ի թիվ 102-Ն հրամանով հաստատված ՀՀՇՆ 20.04- «Երկրաշարժադիմացկուն շինարարություն. Նախագծման նորմեր» փաստաթղթով սահմանվում են այն չափանիշները, որոնք պետք է դրվեն շենքերի ու կառուցվածքների նախագծման և կառուցման ընթացքում /սեյսմակայունության հիմնական սկզբունքներ/: Սեյսմակայուն շինարարությունը իրականացվում է տարբերակված՝ երեք, ըստ ուժգնության աճող հաջորդականությամբ՝ 1, 2, 3 սեյսմիկ գոտիներում, որոնց համար գրունտի հորիզոնական արագացման մեծությունը համապատասխանաբար 300, 400 և 500 սմ/վրկ² է: Նույն հրամանի հավելվածում ներկայացված է ՀՀ բնակավայրերի ցուցակը ըստ սեյսմիկ գոտիների:

Նկար 3.9. ՀՀ տարածքի հավանական սեյսմիկ վտանգի գոտիավորման քարտեզ

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Հանքավայրի տարածքը և մոտակա բնակավայրերը գտնվում են 1-ին սեյսմիկ գոտում: Հայցվող տարածքին վերագրվում է գրունտի հորիզոնական արագացում $A = 0.3g$ /գրունտային սովարաշերտի վերին մակերևույթի վրա երկրաշարժի ժամանակ առաջացած արագացման մեծությունը հորիզոնական ուղղությամբ/:

3.5. Մթնոլորտային օդը

ՀՀ տարածքում օդային ավազանի ֆոնային աղտոտվածությունը վերահսկում է ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարությունը: Օդային ավազանի աղտոտվածության մոնիթորինգային աշխատանքները կատարվում են ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» (ՀՄԿ) ՊՈԱԿ-ի կողմից:

Նկ. 3.10. ՀՀ մթնոլորտային օդի որակի մոնիթորինգի դիտակայաններ

Երևան, Գյումրի, Վանաձոր, Հրազդան, Ալավերդի, Արարատ քաղաքներում մթնոլորտային օդի ակտիվ եղանակով նմուշառումները իրականացվում են 16 ստացիոնար դիտակայաններում: Մի շարք քաղաքներում պասիվ նմուշառման եղանակով կատարվում են ազոտի և ծծումբի օքսիդների դիտարկումներ:

Տարածքում մշտական դիտակայաններ կամ պասիվ նմուշառիչներ տեղադրված չեն և օդային ավազանի աղտոտվածության վերաբերյալ տվյալներ չկան: Տեղամասի

մթնոլորտային օդի աղտոտվածության վերաբերյալ տեղեկություններ կտրվեն ՇՄԱԳ հաշվետվություններում, երբ ընկերությունը կկատարի մթնոլորտային օդի աղտոտվածության ելակետային վիճակի մշտադիտարկում:

Որոշակի պատկերացում տարածքի օդային ավազանների աղտոտվածության մասին կարելի է ստանալ հաշվարկային եղանակով: Դրա համար ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը մշակել է ուղեցույց ձեռնարկ, որում ներկայացված են մթնոլորտային օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշների կախվածությունը տվյալ բնակավայրի ազգաբնակչության քանակից: Հաշվի առնելով, որ տեղամասի տարածքին ամենամոտ գտնվող բնակավայրերի՝ Եղնիկ, Շղարշիկ, Կաթնաղբյուր և Իրինդ բնակավայրերի մշտական բնակչությունը թվաքանակը համաձայն Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտեի տվյալների չի գերազանցում 10000-ը, տեղամասի տարածքի մթնոլորտային օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշներն կլինեն. փոշի՝ 0.2 մգ/մ³, ծծմբի երկօքսիդ՝ 0.02 մգ/մ³, ազոտի երկօքսիդ՝ 0.008 մգ/մ³ և ածխածնի օքսիդ 0.4 մգ/մ³:

3.6. Ջրային ռեսուրսները

Շրջանում բնական ջրային ցանցը թույլ է զարգացած ապարների բարձր ջրափափանցելիության և տեղումների սակավության հետևանքով: Այն հիմնականում ներակայացված է սելավային հեղեղատներով, որոնք ունեն սեզոնային բնույթ: Հիմնական ջրագրական միավորը սահմանային Ախուրյան գետն է, որը հոսում է խոր կիրճով՝ հայցվող տեղմասից մոտ 28 կմ արևմուտք (նկար 3.11):

Ախուրյան գետը սկիզբ է առնում Աշոցքի սարահարթի Արփի լճից: Ջրառատությամբ այն հանրապետության երրորդ գետն է, միջին ծախսը 26.9 մ³/վ (տարեկան 900 մլն մ³): Վերին հոսանքում այն անցնում է ճահճապատ ավերով, այնուհետ ընդունում է մի քանի մանր վտակներ, ապա որպես ջրառատ գետ մտնում է Շիրակի դաշտ: Այստեղ Ախուրյանին միանում են Արագածի լանջերից սկիզբ առնող մի քանի գետակներ, որոնցից ամենամեծը Մանթաշն է: Աղին կայարանից մի փոքր հյուսիս՝ Կարսագետն ընդունելուց հետո, Ախուրյանը կտրում է Արագածի արևմտյան փեշերը և խորացնելով իր հունը՝ քարքարոտ ավերի մեջ շարունակում է հոսել մինչև Արաքսի հետ միանալը: Ախուրյանն ունի 186 կմ երկարություն: Գետի ձախ ավիին է Գյումրին, իսկ աջ ավիին՝ Հայաստանի

վաղեմի մայրաքաղաք Անին (ամբողջովին ավերված): Ախուրյանի ջրերն օգտագործելու համար դեռ 1922 թվականից սկսվել է Շիրակի ջրանցքի շինարարությունը: Ջրանցքը շահագործման է հանձնվել 1925 թվականին: Նրա գործարկումը զգալիորեն հեշտացրել է հողամասերի ոռոգումը:

Սելավ Մաստարան Մեծամոր (Սնջուր) գետի աջ վտակն է: Գետի երկարությունը 98 կմ է, ավազանը՝ 1580 կմ²: Սկիզբ է առնում հարավարևմտյան լանջից, մոտ 2500 մ բարձրությունից: Հոսում է դեպի հարավ, ապա՝ հարավ-արևելք: Վերին հոսանքում հունն ունի մինչև 30 մ խորություն: Սնուցումը գերազանցապես անձրևային է: Ունի անկայուն, սելավային ռեժիմ, երբեմն ցամաքում է (30-50 օր): Հայտնի է 2-3 տարին մեկ կրկնվող ուժեղ ցեխաքարային սելավներով: Գտնվում է տեղամասից մոտ 18 կմ հեռավորության վրա (նկար 3.11):

Նկ. 3.11. Շրջանի գետային ցանցը

Շրջանի տնօրինողի հանրավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Գետային ցանցը նույնպես թույլ է զարգացած և ներկայացված է սեզոնային բնույթի սելավային հոսքերի հեղեղատներով: Տեղամասի շրջանը գործնականում ջրագուրկ է, աղքատ աղբյուրներով:

Շրջանում գործում է Իրինդ-Արտենի խմելու ջրատարը: Ոռոգման նպատակով կառուցված է Թալինի ջրանցքը: Խմելու ջրի պաշարներն են ծառայում նաև Արագած լեռան հարավ-արևմտյան լանջի առկա աղբյուրները:

Մակերևութային ջրերի աղտոտվածության մոնիտորինգային աշխատանքները կատարում է ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոէրևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը, ըստ որի «ՀՀ շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի արդյունքների մասին» 2023թ. 4-րդ եռամսյակի տեղեկագրի Ախուրյանի ՋԿՏ-ում հիդրոլոգիական դիտարկումներն իրականացվում են 16 դիտակետում. այդ թվում՝ 14 գետային և 2 ջրամբարային: Օպերատիվ երկու դիտակետերի ջրի էլքերի վերաբերյալ միջին ամսական փաստացի տվյալները և նորմաների նկատմամբ շեղումները ներկայացված են աղյուսակ 3.9-ում: Մելավ-Մաստարա գետի հիդրոլոգիական դիտարկումներ և մոնիտորինգային աշխատանքներ որևէ դիտարկում չի իրականացվում, քանի որ այն ունի սեզոնային բնույթ, այդ պատճառով տրվում է դրա գետաբերանի՝ Մեծամոր գետի տվյալները:

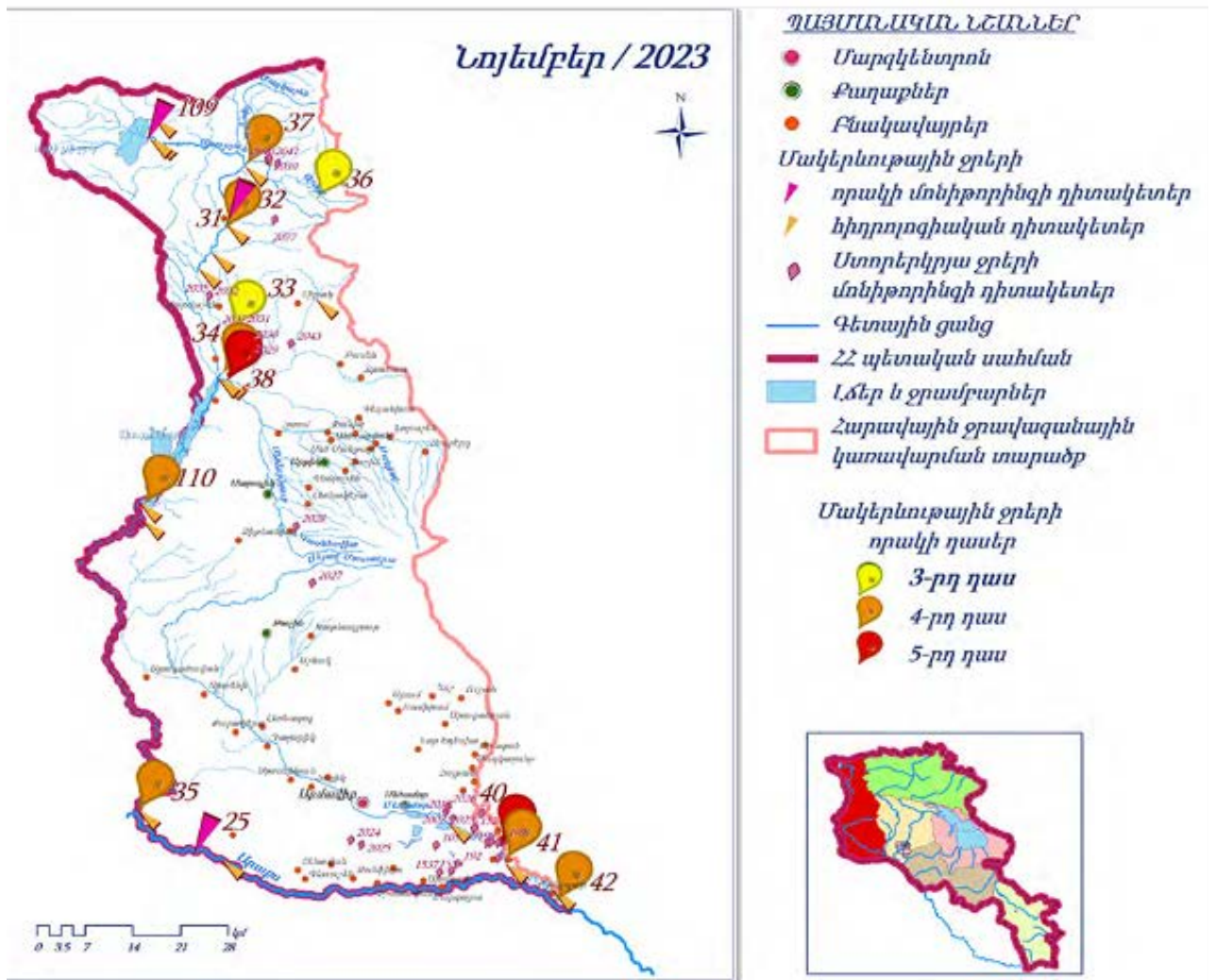
Աղյուսակ 3.9

Հիդրոլոգիական դիտարկումներ

Գետ	Դիտակետ	Միջին ամսական էլքեր. մ ³ /վ								
		հոկտեմբեր			նոյեմբեր			դեկտեմբեր		
		փաստացի	նորմա	%	փաստացի	նորմա	%	փաստացի	նորմա	%
Ախուրյան	Ախուրիկ	3.45	5.63	61	4.45	5.76	77	4.85	5.72	85
Մեծամոր	Մեծամոր	2.00	18.5	11	2.01	20.9	10	2.01	24.7	8

Ախուրյան գետի ջրի որակը Ամասիա գյուղից ներքև, Գյումրի քաղաքից ներքև և Բազարան գյուղից ներքև հատվածներում նոյեմբերին գնահատվել է «անբավարար» (4-րդ դաս), Գյումրի քաղաքից վերև ջրի որակը նոյեմբերին գնահատվել է «միջակ» (3-րդ դաս): Մեծամոր գետի ջրի որակը Վաղարշապատ քաղաքից հարավ հատվածում հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսներին գնահատվել է «վատ» (5-րդ դաս), Վաղարշապատ քաղաքից հարավարևելք հատվածում հոկտեմբերին գնահատվել է «վատ» (5-րդ դաս), նոյեմբերին՝ «անբավարար» (4-րդ դաս), Ռանչպար գյուղից ներքև հատվածում ջրի որակը հոկտեմբերին և նոյեմբերին գնահատվել է «վատ» (5-րդ դաս):

3.12. Մակերևութային ջրերի որակի դիտացանց՝ ա) Ախուրյանի ջրավազանային կառավարման տարածք

Շղարշիկ տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի հետախուզման ընթացքում մասնագիտացված հիդրոերկրաբանական ուսումնասիրություններ չեն կատարվել: Դիտարկումներով պարզվել է ստորերկրյա ջրերի բացակայությունը հորատանցքերում և շրջակայքում:

Ստորերկրյա ջրերի բացակայությունը պայմանավորված է տեղամասի տարածքի երկրաբանական և գեոմորֆոլոգիական առանձնահատկություններով: Տեղամասի տուֆերը աչքի են ընկնում իրենց բարձր ջրաթափանցելիությամբ: Արևմտյան տեղամասի շրջանում մթնոլորտային տեղումների տարեկան միջին քանակը չի գերազանցում 625 մմ-ը, որոնք ներծծվելով տուֆերի և այլ հրաբխային ապարների ձեղքերով ու ծակոտիներով, բեռնաթափվում են շրջակա ձորակներում: Հաշվի առնելով տուֆերի բարձր ջրաթափան-

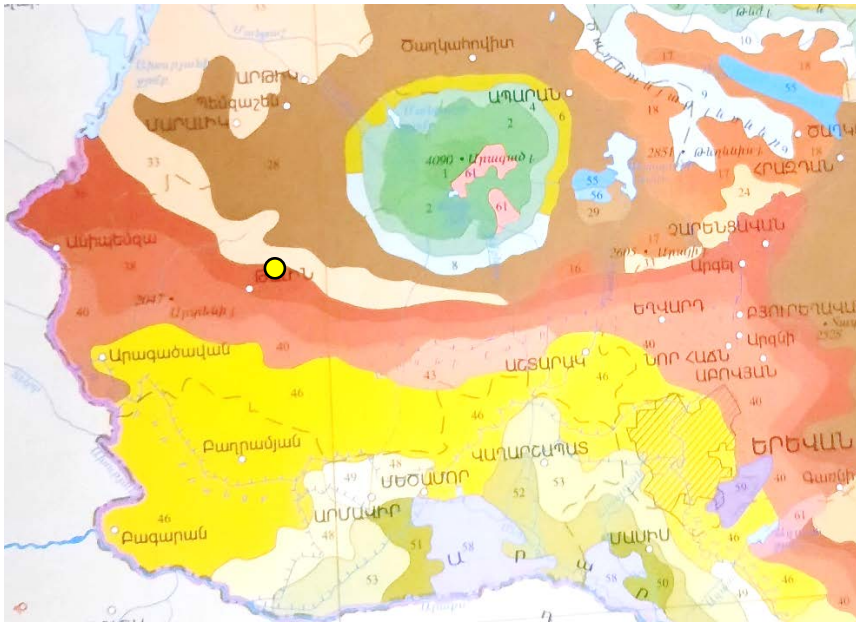
ցելիությունը և տարածաշրջանում շահագործվող հանքավայրի աշխատանքային փորձը, կարելի է ենթադրել, որ ապագա բացահանք ներթափանցվող մթնոլորտային տեղումները արագ կենթարկվեն բնական դրենաժի: Տեղամասի տարածքներում ջրհեղեղային հոսքեր, սողանքային այլ գեոդինամիկ երևույթներ, որոնք կբարդեցնեն տեղամասի շահագործումը չեն նկատվում, իսկ շրջակայքում գտնվող ձորերը բնական նպաստավոր ուղիներ կհանդիսանան գարնանային ջրհոսքերի համար:

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի շահագործումը կարելի է իրականացնել բարենպաստ հիդրոերկրաբանական պայմաններում: Հայցվող տեղամասի տուֆերի հաստվածքը, ինչպես նաև մերձակայքը գործնականում ջրագուրկ են, ստորերկրյա ջրերի հորիզոններ և ելքեր (աղբյուրներ) հայտնաբերված չեն: Գրունտային ջրերը ջրատար հորիզոններ չեն առաջացնում, որը կնպաստի շահագործման աշխատանքների անվտանգ իրականացմանը:

Տարեկան արդյունահանվող ոչ մեծ ծավալները ենթադրում են բացահանքի տեխնիկական և խմելու ջրի ոչ մեծ պահանջները, որը կարող են ապահովվել ի հաշիվ Թալինի ոռոգման ջրատարի, իսկ խմելու ջրի պահանջարկը կարելի է բավարարել Շղարշիկ և Եղնիկ գյուղերի ջրացանցից:

3.7. Հողերը

ՀՀ-ում հանդիպում են հողերի ծագումնաբանական 14 տիպ, 27 ենթատիպ, բազմաթիվ սեռեր, տեսակներ և տարատեսակներ: Այդ 14 հողատիպերից 7-ը գոտիական են, իսկ մյուսները՝ միջգոտիական: Հայցվող տարածքը գտնվում է լեռնաշականագույն հողերի տիպում, որտեղ տարածված են մուգ շագանակագույն խճաքարային տեղ-տեղ կարբոնատային ցեմենտացած հողերը (նկ. 3.13):

Նկար 3.13. ՀՀ հիմնական հողատիպերի քարտեզ՝ ըստ ՀՀ ազգային ատլասի

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Լեռնաշագանակագույն հողերն իրենց մի շարք ենթատիպերով ձևավորվել են տիպիկ չորային տափաստանային բուսականության տակ, հրաբխային ապարների հողմահարված նյութերի, ինչպես նաև տեղակուտակ, ողողաբերուկ և հեղեղաբերուկ գոյացումների վրա:

Շագանակագույն հողերի անբավարար խոնավության պայմաններում բնական բուսականության հողում թողած ոչ մեծ քանակությամբ օրգանական մնացորդները բարենպաստ օդափոխանակության պայմաններում տարրալուծվում են, որի շնորհիվ կուտակվում է 2-ից մինչև 4.5% հումուս: Բաց շագանակագույն հողերից դեպի մուգ շագանակագույն հողերին անցնելով, հումուսի քանակն աստիճանաբար ավելանում է:

Հումուսային նյութերում $C_{\text{հթ}}:C_{\text{ֆթ}}=1$, այսինքն հումինաթթուները և ֆուլվոթթուները հավասար քանակի են (հումինաֆուլվոտային տիպ):

Աղյուսակ 3.10

Շագանակագույն հողերի քիմիական ու ֆիզիկաքիմիական հատկությունները

Հողի տիպը, ենթատիպը	Խտությունը, սմ	Տոկոսներով			Կլանված հիմքերի գումարը, մ/էկվ 100 գհողում	pH-ը ջրային քաշվածքում
		հումուս	CO ₂	Գիպսի SO ₄		
Մուգ շագանակագույն	0-15	3.2	1.4	0.0	33.1	7.9
	15-34	2.1	7.3	0.0	31.5	8.4
	34-73	1.6	16.5	0.1	30.1	8.3
	73-105	1.0	15.7	0.1	29.7	8.3
	105-155	0.8	17.7	0.1	25.8	8.4

Հողաշերտի հզորությունը միջին հաշվով տատանվում է 30-50 սմ-ի սահմաններում, ռելիեֆի իջվածքային մասերում հաճախ այն հասնում է մինչև 65-70 սմ-ի: Ըստ մեխանիկական կազմի այս հեղերը դասվում են միջակ և ծանր կավավազային տարատեսակների շարքին: Սակայն կախված ռելիեֆի պայմաններից ու էրոզիայի ենթարկվածության աստիճանից՝ հանդիպում են ինչպես ավելի թեթև, այնպես էլ ծանր մեխանիկական կազմով հողեր:

Կլանող համալիրը հագեցած է հողալկալի հիմքերով, իսկ կլանման տարողությունը համեմատաբար ցածր է (20.35 մգ/էկվ 100 գ հողում), որը պայմանավորված է հումուսի սակավ պարունակությամբ ու թեթև (կավավազային) մեխանիկական կազմով: Շագանակագույն հողերի ծավալային զանգվածը տատանվում է 1.24-1.48 գ/սմ³-ի, տեսակարար զանգվածը՝ 2.50-2.65 գ/սմ³-ի, ընդհանուր ծակոտկենությունը՝ 43.8-52.1, խոնավությունը՝ 20-30%-ի սահմաններում: Այս հողերը պարունակում են մեծ քանակությամբ կարբոնատներ՝ մինչև 10-25%, որն առաջ է բերում հողերի ցեմենտացում և ամրացում: Շագանակագույն հողերը հարուստ են հողալկալի մետաղներով (Ca, Mg), ֆոսֆորական թթվով ու կալիումով: Սովորաբար պարունակում են նաև քիչ քանակությամբ ջրում լուծվող աղեր:

Կուսական, անմշակ հողերում ստրուկտուրան խոշոր կնձակային է, վարելահողերի վերին շերտերում այն թույլ է արտահայտված, իսկ հաճախ՝ նաև փոշիացած է:

Նկարագրվող հողերի տարածման գոտում էրոզիոն պրոցեսները շատ ուժեղ են զարգացած, հայցվող տարածքը գտնվում է էրոզացվածության 6-րդ աստիճանում, որտեղ հողերի 10.2%-ը չէրոզացված, 21.3%-ը՝ թույլ էրոզացված, 44.9%-ը՝ միջին էրոզացված, 23.6%-ն ուժեղ էրոզացված են:

Փորձնական հանույթը կատարվել է տեղամասի հարավ-արևմտյան մասում՝ թիվ 10 հորատանցքից 44 մ դեպի հարավ-արևմուտք: Հանույթը կատարվել է փուխրբեկորային առաջացումներից և հողմահարված, ճեղքավորված տուֆերից («փուշտաշերտ») նախապես մաքրված (բուլդոզեր-փխրեցուցիչի կիրառմամբ) 33 մ երկարությամբ և մոտ 10.8 մ լայնությամբ ճակատի առաջանցման միջոցով: Հեռացված մակաբացման ապարների ծավալը կազմել է մոտ 606 մ³: Փորձնական հանույթը կատարվել է մեքենայացված եղանակով՝ CMP- 026/1 մակնիշի քարհատ մեքենայի միջոցով՝ օգտակար հանածոյի զանգվածից ԳՕՍՍ 4001-2013 «Պատքար լեռնային ապարներից» տեխնիկական պահանջներին համապատասխանող ուղիղ կտրվածքի պատքարի ելքի որոշելու նպատակով: Փորձնական հանույթի արդյունքներն ամփոփված են աղյուսակում 3.11-ում:

Փորձնական հանույթից արդյունահանված տուֆային զանգվածի արդյունքները

Չափագրման ենթարկված հանքաստիճանի համարը	Արդյունահանված տուֆային զանգվածի ծավալը, մ ³ (չափերը, մ)	Արդյունահանված ուղիղ կտրվածքի պատքար		
		քանակը, հատ	ծավալը, մ ³	ելքը, %
1	35.64 (33 x 2.7 x 0.4)	675	14.51	40.71
2	71.28 (33 x 5.4 x 0.4)	1360	29.22	40.99
3	35.64 (33 x 2.7 x 0.4)	706	15.17	42.56
Ընդամենը	142.56	2741	58.90	41.32

Ընդ որում, օգտակար հանածոն ծածկող շերտը ներկայացված է փուխր-բեկորային առաջացումներից և հողմահարված, ճեղքավորված տուֆերից («փուշտա շերտ») և, ըստ այդմ, հողաբուսական շերտ այստեղ առկա չէ: Հետևաբար, հանված, պահեստավորված, պահպանված հողաբուսական շերտ նույնպես առկա չէ:

Տեղամասի հողային ռեսուրսների աղտոտվածության վերաբերյալ տեղեկություններ կբերվեն ՇՄԱԳ հաշվետվությունում, երբ ընկերությունը կկատարի հողային ռեսուրսների աղտոտվածության ելակետային վիճակի մշտադիտարկում:

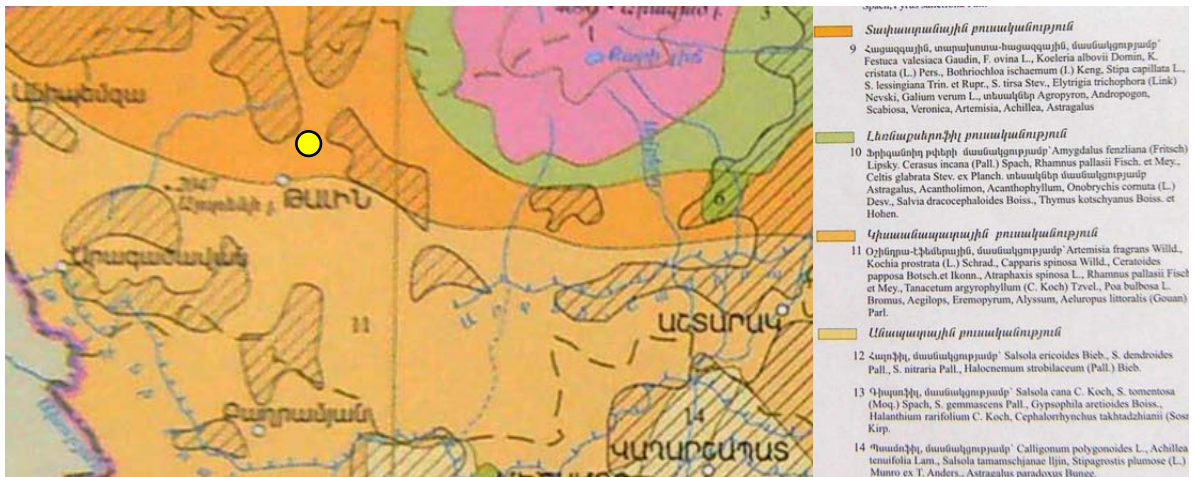
Հողամասերի սեփականության և նպատակային նշանակության վերաբերյալ տեղեկատվությունը բերվում է ստորև.

Տվյալներ հողամասերի սեփականության և նշանակության վերաբերյալ

Հ/Հ	Ծածկագիրը	Սեփականության ձևը	Նպատակային նշանակությունը	Գործառնական նշանակությունը
1.	02-084-0104-0116	Վարձակալություն	գյուղատնտեսական	արոտավայր

3.8. Բուսական և կենդանական աշխարհը

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի տարածքին բնորոշ են կիսաանապատային և տափաստանային լանդշաֆտները՝ հացազգային և տարախոտա-հացազգային բուսականությամբ:

Նկ. 3.14. Բուսական հիմնական տիպերի տարածման քարտեզ՝ ըստ ՀՀ ազգային ատլասի

● Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամաս

Յորնուկային ֆորմացիաներում գերակշռում են Festuca ovina, Koeleria cristata, Poa bulbosa տեսակները, առաձին տարածքներում ներկայացված է Stipa lessingiana, Stipa pulcherrima, Artemisia fragrans, Achillea, Plantago, Tragopogon, Taracsacum և Trifolium բույսերը: Բուսական համակեցություններում զգալի մաս են կազմում վաղամեռ, ճիւղ առաջացնող հացազգիները: Տարածաշրջանում աճում են նաև Phragmites australis, Typha latifolia և Juncus inflexus տեսակները: Տարածքի բուսականությունը վաղ գարնանը բավականին փարթամ տեսք ունի, ծաղկում են էֆեմերները՝ առնասպարը, ճոճուկը, կակաչը, սագասոխուկը, աստղաշուշանը և այլն: Սակայն ամռան շոգերն ընկնելուն պես էֆեմերներն ամբողջությամբ խանձվում են:

Տեղամասի շրջանի կենդանական աշխարհը ներկայացված է սակավաթիվ տեսակներով: Հանրապետության տարածքում լայնորեն տարածված տեսակներից գրանցվել են նապաստակ, աղվես, գայլ, կրծողներից՝ սարահարթային դաշտամուկ: Լայն տարածում ունեն բրոնզաբզեզները և մայիսյան բզեզները: Թիթեռներից հանդիպում են կաղամբի ճերմակաթիթեռը, բազմաթիվ բվիկներ: Տեղամասի տարածքում խոշոր կաթնասունների բներ, ապրելաբայրեր, որջեր չեն արձանագրվել: Առկա են դաշտամկան բազմաթիվ գետնափոր բներ:

Շրջանում հայտնի են ՀՀ բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված հետևյալ տեսակները՝

- Խլոպուզ Գրոյտերի (*Merendera greuteri* Gabrielian). կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ (CR B 1 ab(I,ii,iii,v)+2ab(i,ii,iii,v)): Հայաստանի էնդեմիկ է, հանդիպում է

միայն Շիրակի ֆլորիստիկական շրջանում (լեռնագագաթ Արտենի, Թալինի և Կաթնաղբյուրի միջև, Իրինդ գյուղի շրջակայք): Հեռավորությունը հայցվող տեղամասից մոտ 2 կմ է:

- Տուղտավարդ Սոֆիայի (*Alcea sophiae* Iljin), վտանգված տեսակ (EN B 1 ab(iii)+2 ab(iii)): Հանդիպում է Շիրակի (Թալին, Պեմզաշեն, Բագրավան, Մաստարա, Մարալիկ, Քարակերտ, Թաթուլ, լեռնագագաթ Արտենի) և Երևանի (Հրազդան գետի ափ) ֆլորիստիկական շրջաններում): Հեռավորությունը հայցվող տեղամասից մոտ 7 կմ է:

- Հիրիկ նրբագեղ (*Iris elegantissima* Sosn.), վտանգված տեսակ (EN B 1 ab(i,ii,iii,iv)+2 ab(i,ii,iii,iv)): Կովկասի էնդեմիկ է: Հայաստանում տարածված է Շիրակի (Գետափ, Բագրավան, Հայկաձոր, Արագած գյուղերի շրջակայք, Արտենի լեռնագագաթ), Երևանի (Երզնկա գյուղից հյուսիս մինչև Աշտարակ քաղաքի արևմուտքում և Վեդիի հարավ-արևելքում), Ապարանի (գյուղ Քուչակ) և Սևանի (Շորժա գյուղի շրջակայք) ֆլորոստիկական շրջաններում: Հեռավորությունը հայցվող տեղամասից մոտ 6.7 կմ է:

- Սոխ Օլթիի (*Allium oltense* Grosch.) վտանգված տեսակ (EN B 1 ab(iii, iv) + 2 ab(iii, iv)): Հայաստանում հանդիպում է Շիրակի (Զաջուռի լեռնանցք, Մաստարա, Լանջիկ, Բագրավան, Հացաշեն, րագած գյուղերի շրջակայք) և Երևանի (Նոր Գեղի և Եղվարդ գյուղերի միջև) ֆլորոստիկական շրջաններում: Հեռավորությունը հայցվող տեղամասից մոտ 6.8 կմ է (Մաստարա):

ա)

բ)

գ)

դ)

*Նկ. 3.15. Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի շրջակայքում հայտնի
Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակները*

ա) Խլոպուզ Գրոյտերի, բ) Տուղտավարդ Սոֆիայի, գ) Հիրիկ նրբագեղ, դ) Սոխ Օլթիի

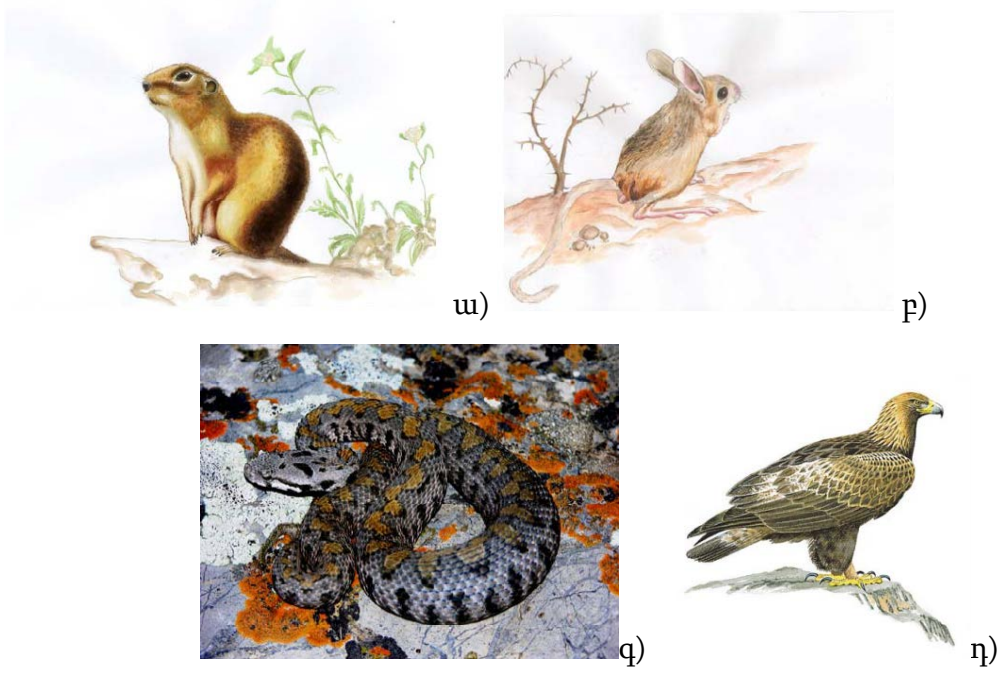
- Փոքրասիական գետնասկյուռ (*Spermophilus xanthoprymnus*): Նեղ արեալային տեսակ է խիստ մասնատված արեալով: Տեսակն ընդգրկված է ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում (ver. 3.1) «Near Threatened» կարգավիճակով: Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցուցակի չափորոշիչներով գնահատվում է որպես «Վտանգված»՝ EN B2ab (ii,iii,iv): Բնակեցվում է հիմնականում Հայաստանի արևմտյան և հյուսիս-արևմտյան շրջանները: Արագածոտնի, Շիրակի և Լոռվա հարավ-արևմտյան անտառազուրկ տարածքները: Հայցվող տեղամասին ամենամոտ գտնվող ապրելավայրը նվազագույնը 12 կմ հեռավորության վրա է՝ Արագած լեռան ստորոտում:

- Փոքր ճագարամուկ (*Allactaga elater*). Արարատյան հարթավայրի նեղ արեալային էնդեմիկ տեսակ է, խիստ մասնատված արեալով: Տեսակն ընդգրկված է ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում (ver. 3.1) «Least Concern» կարգավիճակով: Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցուցակի չափորոշիչներով գնահատվում է որպես «Վտանգված»՝ EN B1 ab (ii,iii,iv): Տարածված է Արարատի, Արմավիրի և Արագածոտնի մարզեր՝ 800-1200 մ ծ.մ. բ. Բարձրություններում: Հայտնաբերված է նաև ք. Երևանի շրջակայքում: Հայցվող տեղամասին ամենամոտ գտնվող ապրելավայրը նվազագույնը 10.9 կմ հեռավորության վրա է՝ Ներքին Բազմաբերդ գյուղի շրջակայքում:

- Հայկական իծ կամ Ռադդեի իծ, *Vipera (Montivipera) raddei*. Հայկական բարձրավանդակի էնդեմիկ տեսակ է: Տեսակն ընդգրկված է ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում (ver. 3.1)

«Near Threatened» կարգավիճակով: Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցուցակի չապորոշիչներով գնահատվում է որպես «Խոցելի»՝ VU B1a+2b(ii,iii): Տարանջատված պոպուլյացիաները, որոնց միջև կան տարբեր արգելքներ, կենտրոնացած են Կոտայքի, Արարատի, Վայոց Ձորի, Սյունիքի մարզերում: Հայցվող տեղամասին ամենամոտ գտնվող ապրելավայրը նվազագույնը 11.5 կմ հեռավորության վրա է՝ Արագած լեռան ստորոտում:

- Քարարծիվ, *Aquila chrysaetos*. Սակավաթիվ, խոցելի տեսակ է: Տեսակն ընդգրկված է ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում (ver. 3.1) «Least Concern» կարգավիճակով: Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցուցակի չապորոշիչներով գնահատվում է որպես «Խոցելի»՝ VU D1: Նստակյաց: Հանրապետությունում տարածված է համարյա ամենուրեք, խուսափում է ամբողջական անտառային զանգվածներից:

Նկ. 3.16. Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի շրջակայքում հայտնի Կարմիր գրքում գրանցված կենդանատեսակները

ա) Փոքրասիական գետնասկյուռ, բ) Փոքր ճագարամուկ, գ) Հայկական իժ կամ Ռադդեի իժ, դ) Քարարծիվ

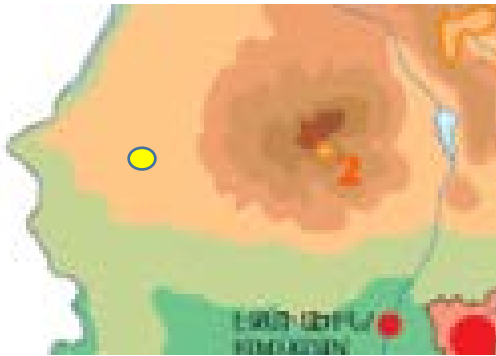
Ինչպես երևում է վերը ներկայացված տեղեկատվությունից, ՀՀ Բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված բույսերի տեսակների աճելավայրերը գտնվում են հայցվող տեղամասից ամենաքիչը 2 կմ հեռավորության վրա, ուստի տվյալ տեղամասից օգտակար հանածոյի արդյունահանման աշխատանքները չեն կարող որևէ բացասական ազդեցություն ունենալ Կարմիր գրքում գրանցված բուսական աշխարհի ներկայացուցիչների վրա: ՀՀ

Կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված կենդանիների տեսակների ապրելավայրերի հայտնաբերման համար գործունեության տարածքում նախատեսվում են մշտադիտարկման աշխատանքներ, որի ընթացքում առանձնյակների կամ բների հայտնաբերման դեպքում կիրականացվի տեղափոխման, պահպանության և պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումներ: Հայցվող տեղամասի կենսաբազմազանության վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկություններ կներակայացվեն ՇՄԱԳ հաշվետվությունում՝ դաշտային ուսումնասիրության կատարելուց հետո:

3.9. Վտանգված էկոհամակարգերը

Արգելավայրերը մշտապես կամ ժամանակավորապես առանձնացված տարածքներ են, որտեղ ապահովվում են էտալոնային, գիտական, պատմամշակութային, տնտեսական արժեք ներկայացնող բնական համալիրների և նրանց տարրերի տեսակների պահպանությունն ու վերարտադրությունը:

Նկ. 3.17. ՀՀ հատուկ պահպանվող տարածքների քարտեզ

- Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամաս,
- 2) «Արագածի ալպյան» արգելավայր

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի տարածքը ներառված չէ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի սահմաններում: Մոտակա բնության հատուկ պահպանվող տարածքը «Արագածի ալպյան» արգելավայրն է, որը հիմնադրվել է ՀՍՍՀ մինիստրների սովետի 1959 թվականի հունվարի 29-ի թիվ 20 որոշմամբ ՀՀ Արագածոտնի մարզ, Արագած լեռան հարավային լանջին, Քարի լճի շրջակայքում, ծովի մակարդակից 3200-3350 մ բարձրության վրա: Արգելավայրը զբաղեցնում է 300 հա տարածք: Արգելավայրի պահպանության օբյեկտներն են սառցադաշտային Քարի լիճը և հարակից ալպյան մարգագետինները: Հարավ-արևմտյան տեղամասի և «Արագածի ալպյան» արգելավայրի միջև հեռավորությունը ուղիղ գծով կազմում է ավելի քան 18 կմ:

3.10. Բնության հատուկ պահպանվող տարածքները

ՀՀ կառավարության 14.08.2008թ.-ի N 967-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ տարածքի բնության հուշարձանների ցանկը, համաձայն որի Արագածոտնի մարզում են գտնվում բնության հետևյալ հուշարձանները.

Աղյուսակ 3.13

Արագածոտնի մարզի բնության հուշարձանների ցանկ

Հ/Հ	Անվանումը (նկարագիրը)	Տեղադիրքը
1	2	3
Երկրաբանական հուշարձաններ		
1.	«Տափակ Բլուր» լիպարիտային գմբեթ	Արագածոտնի մարզ, Թաթուլ գյուղից 2.0 կմ հվ-արմ
2.	«Բազալտե արև», եգալի ճառագայթաձև անջատում	Արագածոտնի մարզ, Բյուրական գյուղից 7 կմ հս, Արխաշան գետի ձախափնյա մասում Ամբերդ ամրոցի մոտ
3.	«Տատիկ» քարե բնական քանդակ	Արագածոտնի մարզ, Դաշտաղեմ գյուղի հվ-արլ եզրին
4.	«Փոքր Արտենի» հրաբուխ	Արագածոտնի մարզ, Արևուտ գյուղից 2.5 կմ հվ-արմ
5.	«Քարե կարկուտ» տեքստուրային առանձնահատուկ ներփակումներ	Արագածոտնի մարզ, Սարալանջ գյուղից մոտ 3.0 կմ հս-արմ
6.	Արայի լեռան խառնարանը	Արագածոտնի մարզ, Արտաշավան գյուղից 6 կմ հս-արլ
7.	«Անանուն» ժայռ-մնացուկներ	Արագածոտնի մարզ, Սարալանջ գյուղից 4.5 կմ հվ-արմ, Արայի լեռ, հրաբխի հարավային լանջերին
8.	«Անանուն» էրոզիոն աշտարակ	Արագածոտնի մարզ, Սարալանջ գյուղից 4 կմ արմ, Արայի լեռան հրաբխի խառնարանում
9.	«Զինգիլային դաշտ» քարե կուտակումներ	Արագածոտնի մարզ, Քուչակ գյուղից մոտ 1.5 կմ հս-արմ, «Էլոյի բերդ» տանող ճանապարհին
10.	«Մեծ Արտենի» էքստրուզիվ կոն	Արագածոտնի մարզ, բնապատմական համալիր Մեծ Արտենի լեռ (2047մ), քարեդարյան (օլիգոցեն) հասակի եգալի հնագիտական հուշարձաններ
Ջրաերկրաբանական հուշարձաններ		
1.	«Սրբի» կամ «Քառասուն» աղբյուր	Արագածոտնի մարզ, Ապարան քաղաքի կենտրոնում, ծ.մ-ից 1870 մ բարձրության վրա
2.	«Քյահրիզ» աղբյուր	Արագածոտնի մարզ, Գեղաձոր գյուղից 8.5 կմ հվ-արմ, Գեղաձոր գետի վերին հոսանքի տրոգային կրկեսի վերին եզրին
3.	«Գեղաձոր» աղբյուր	Արագածոտնի մարզ, Գեղաձոր գյուղից 7.5 կմ հվ-արմ, Գեղաձոր գետի վերին հոսանքի տրոգային կրկեսում, 9 մ-ից 3000 մ բարձրության վրա
4.	«Ջաղացի» աղբյուր	Արագածոտնի մարզ, Ղազարավան գյուղի հվ ծայրամասում, ծ.մ-ից 1180 մ բարձրության վրա
Ջրագրական հուշարձաններ		
1.	«Ամբերդ» լիճ	Արագածոտնի մարզ, Բյուրականից մոտ 2.1 կմ հս-արմ, Արագած լեռան հվ-արմ մերձկատարային սարավանդին
2.	«Լեսինգ» լիճ	Արագածոտնի մարզ, Ծաղկաշեն գյուղից մոտ 11 կմ հս-արմ, Արագած լեռնազանգվածի հս-արլ լանջին
3.	«Ումրոյ» լիճ	Արագածոտնի մարզ, Ծաղկաշեն գյուղից մոտ 8 կմ հս-արմ, Արագած լեռնազանգվածի արլ լանջին
4.	«Գեղարոտի» ջրվեժ	Արագածոտնի մարզ, Արագած գյուղից 11 կմ հս-արմ
Բնապատմական հուշարձաններ		
1.	«Մեծ Արտենի» էքստրուզիվ կոն	Արագածոտնի մարզ, Արևուտ գյուղից 2 կմ հվ-արմ
2.	«Արտաշավան» բնապատմական համալիր	Արագածոտնի մարզ, Արտաշավան գյուղի արլ եզրին

1	2	3
3.	«Աստվածընկալ» հրաբխային տուֆերի ստվարաշերտ	Արագածոտնի մարզ, Հարթավան գյուղից մոտ 4 կմ դեպի արլ, Քասախ գետի կիրճի աջ լանջին
4.	«Քասախի դարավանդներ»	Արագածոտնի մարզ, Օհանավան գյուղի արլ եզրին
5.	«Քասախի կիրճ»	Արագածոտնի մարզ, Մաղմոսավան գյուղ

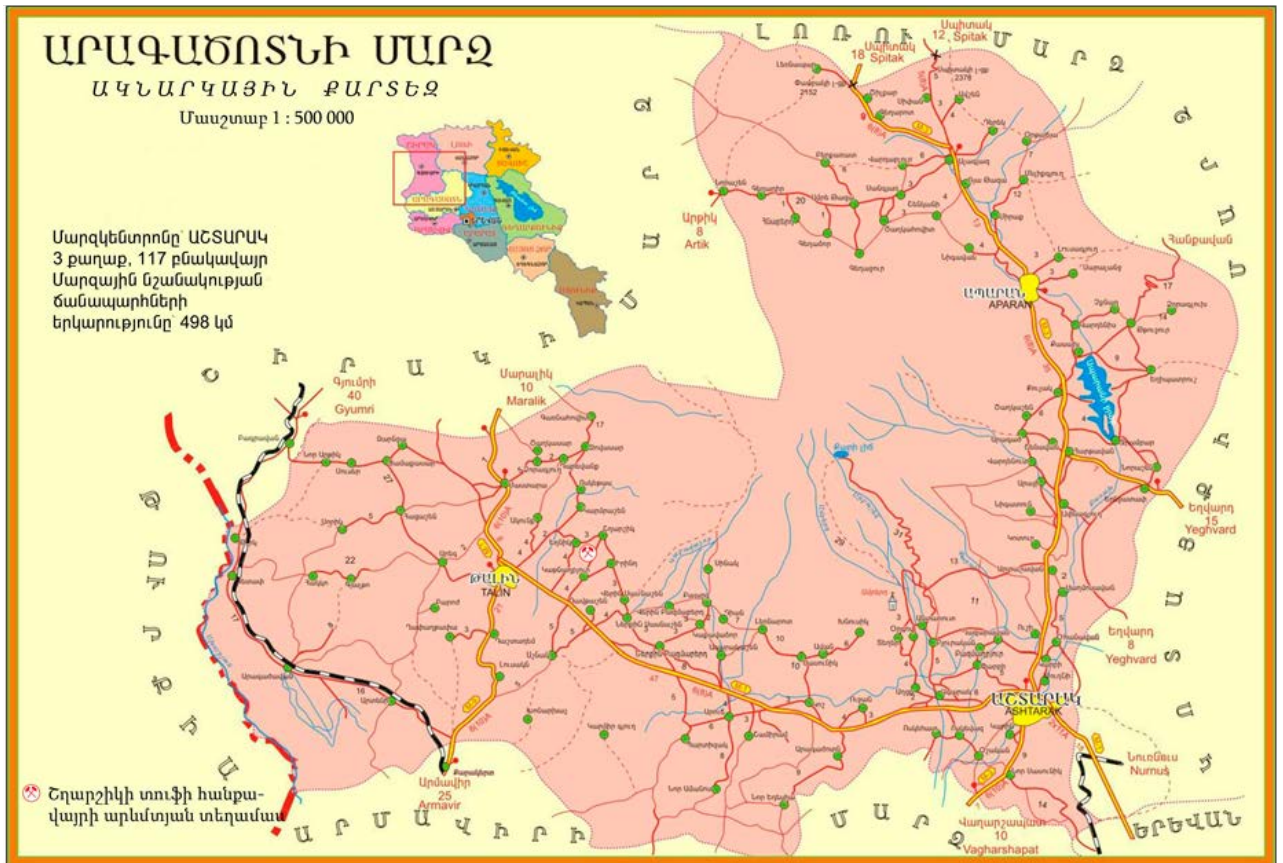
Հայցվող տեղամասի տարածքը, ինչպես նաև հարակից շրջանները ներառված չեն բնության հատուկ պահպանվող տարածքում: Ամենամոտ գտնվող բնության հուշարձանը՝ «Տատիկ» քարե բնական քանդակ գտնվում է 10 կմ հեռավորության վրա (Դաշտադեմ գյուղի հվ-արլ եզրին):

ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

4.1. Ենթակառուցվածքներ

Հանքարդյունահանման համար նախատեսվող տարածքը գտնվում է ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքի Շղարշիկ բնակավայրի վարչական շրջանում:

Նկ. 4.1 Արագածոտնի մարզի ակնարկային քարտեզ

Արագածոտնի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի հյուսիս-արևմուտքում: Մարզը հյուսիսից սահմանակից է Շիրակի և Լոռու մարզերին, արևելքից՝ Կոտայքի մարզին, հարավում՝ Արմավիրի մարզին և ք. Երևանին, իսկ արևմուտքում պետական սահմանով՝ Թուրքիային:

2022թ.-ին Արագածոտնի մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ տնտեսության համապատասխան ոլորտների ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն 2.2 %,
- գյուղատնտեսություն 9.9 %,
- շինարարություն 4.7 %,

- մանրածախ առևտուր 1.8 %,
- ծառայություններ 0.7 %:

Մարզի տնտեսության հիմքն արդյունաբերությունը և գյուղատնտեսությունն են: Արդյունաբերության զարգացման վրա էական ազդեցություն է թողնում մարզի տնտեսա-աշխարհագրական դիրքը՝ հարևանությունը մայրաքաղաքին, Արմավիրի և Կոտայքի մարզերին: Արդյունաբերությունը մասնագիտացած է սննդամթերքի և խմիչքների, ըմպելիքների թանկարժեք իրերի արտադրության ու շինանյութերի հանքավայրերի շահագործման ուղղություններում: Գյուղատնտեսությունը հիմնականում մասնագիտացած է բուսաբուծության (մասնավորապես, հացահատիկային մշակաբույսերի արտադրության) և անասնաբուծության մեջ:

Մարզի աշխարհագրական դիրքը և բնակլիմայական պայմանները նպաստավոր են ինչպես բուսաբուծության (հացահատիկ, կարտոֆիլ, բազմամյա տնկարկներ, կերային մշակաբույսեր), այնպես էլ անասնաբուծության զարգացման համար: Բնակլիմայական պայմանների բազմազանության պատճառով մարզն առանձնանում է գյուղացիական տնտեսությունների արտադրական մասնագիտացման տարբերություններով:

Արագածոտնի մարզի տարածքով են անցնում հանրապետական նշանակություն ունեցող 3 ավտոխճուղի՝ Երևան - Աշտարակ - Թալին - Գյումրի, Երևան - Աշտարակ - Սպիտակ և Երևան - Արմավիր Քարակերտ - Գյումրի: Մարզի տարածքը հատում է ՀՀ գլխավոր երկաթուղին: Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Աղյուսակ 4.1

Արագածոտնի մարզի սոցիալ-տնտեսական հակիրճ բնութագիրը

Տարածքը	2773 կմ ²
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը, %	9.3
Համայնքներ, 2023 թ. տարեսկզբի դրությամբ	8
Քաղաքներ	3
Գյուղեր	118
Բնակչության թվաքանակը 2023 թ. տարեսկզբի դրությամբ այդ թվում՝ քաղաքային գյուղական	125.7 հազ. մարդ 26.8 հազ. մարդ 98.9 հազ. մարդ
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր այդ թվում՝ վարելահողեր	218813.6 հա 54352.2 հա

Մարզկենտրոն Աշտարակ քաղաքը (2023թ. տարեսկզբի դրությամբ՝ 16.8 հազ. մարդ) գտնվում է Քասախ գետի ափին, Երևանից 19 կմ հյուսիս-արևմուտք: Քաղաքը հանգուցակետ է ավտոմոբիլային ճանապարհների խաչմերուկում, որը կապում է ՀՀ կենտրոնը հյուսիսային և հարավային տարածքների հետ: Աշտարակ քաղաքը զարգացել է որպես Երևան քաղաքի արբանյակ: Այն մարզի վարչաքաղաքական, տնտեսական, գիտական ու կրթամշակութային կենտրոնն է: Քաղաքի տնտեսության առաջատար ոլորտը սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունն է:

Ապարան քաղաքը (2023թ. տարեսկզբի դրությամբ 5.9 հազ. մարդ) մարզի մեծությամբ և նշանակությամբ երկրորդ քաղաքն է: Գտնվում է Քասախ գետի ափին (Երևանից 60 կմ հեռավորությամբ): Տնտեսության առաջատար ճյուղը սննդամթերքի արտադրությունն է:

Թալին քաղաքը (2023թ. տարեսկզբի դրությամբ՝ 4.1 հազ. մարդ) գտնվում է Արագած լեռան հարավ-արևմտյան լանջին (Երևանից 65 կմ հեռավորությամբ): Տնտեսության հիմքը թանկարժեք իրերի արտադրությունն է:

4.2. Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիրը

Շղարշիկ գյուղ, մակերես՝ 13.79 կմ², բնակչություն՝ 572 մարդ (2023թ. հունվարի 1-ի դրությամբ):

Շղարշիկ գյուղը գտնվում է Արագածոտնի մարզում, մարզկենտրոնից՝ 46 կմ հյուսիս-արևմուտք: Այն համարվում է բարձր լեռնային գյուղ, որը ծովի մակարդակից բարձր է մոտ 2000 մ:

Բնակիչների նախնիները գաղթել են Մոտկանի գավառակից:

Բնակչությունը զբաղվում է անասնապահությամբ, հացահատիկի և կերային կուլտուրաների մշակությամբ:

Գյուղը ունի մեկ դպրոց:

Շղարշիկ բնակավայրի վարչական տարածքը կազմում է 1379.14 հա, որից գյուղատնտեսական նշանակություն ունեն 1259.51 հա-ը, բնակավայրերը զբաղեցնում են 99.39 հա, արդյունաբերական, ընդերքօգտագործման և այլ արտադրական նշանակության

օբյեկտները՝ 10.16 հա, էներգետիկայի, տրանսպորտի, կապի և կոմունալ ենթակառուցվածքների օբյեկտները՝ 2.84 հա, հատուկ պահպանվող տարածքները՝ 2.65 հա, ջրային հողերը՝ 4.59 հա:

4.3. Պատմության և մշակութային հուշարձանները

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի մայիսի 29-ի թիվ 628-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ Արագածոտնի մարզի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական ցուցակը:

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի մոտակա գյուղերի տարածքում հաշվառվել են հետևյալ պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ (աղ. 4.2):

Աղյուսակ 4.2.

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի արևմտյան տեղամասի հարակից տարածքի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ցանկ

Հ/Հ	Հուշարձանախումբ /հուշարձան	Տարեթիվը	Տեղադիրքը	Նշանակ. (հանրապ., տեղ.)
Շղարշիկ գյուղ				
1	Ամրոց «ՂԱԼԱՉԻ»	Ք.ա. 2-1 հազ.	Հս-ամ մասում	Հ
2	Հուշարձան՝ երկրորդ աշխարհամարտում զոհվածների հիշատակին	1985թ.	Գյուղի մեջ	Տ
Եղնիկ գյուղ				
1)	Ամրոց	մթա 2-1 հզմ	3 կմ հս-աե	Հ
2)	Դամբարանադաշտ	մթա 2-1 հզմ	-	Հ
3)	Ամրոց	մթա 2-1 հզմ, ուշ մջնդ	3 կմ ամ, Կարմրաշեն տանող ճանապարհից աջ, «Արալըղ» գյուղատեղիի տարածքում	Հ
4)	Դամբարանադաշտ	մթա 2-1 հզմ	-	Հ
5)	Գերեզմանոց	18-19 դդ.	ամ մասում	Տ
6)	Գերեզմանոց	19-20 դդ.	0.2 կմ ամ	Տ
7)	Գյուղատեղի «ԴԱԴԱԼՈՒ»	10-12 դդ.	2 կմ հս-աե	Տ
8)	Եկեղեցի Ս. Նշան	վրկնգ. 1913 թ.	գյուղատեղիի ամ մասում	Տ
9)	Խաչքար	9-10 դդ.	-	Հ
10)	Գերեզմանոց	10-12 դդ.	գյուղատեղիի ամ մասում	Տ
11)	Դամբարանադաշտ	մթա 2-1 հզմ	հս-ամ մասում Ակունք տանող հողային ճանապարհի երկու կողմերում	Հ
12)	Եկեղեցի	17 դ.	գյուղի մեջ	Տ
13)	Խաչքար	9-10 դդ.	15 կմ հս-ամ արտերի մեջ	Հ

Հայցվող տարածքին ամենամոտ գտնվող պատմամշակութային հուշարձանը Եղնիկում գյուղի մեջ գտնվող եկեղեցին է, որը գտնվում է մոտ 0.9 կմ հեռավորության վրա, հետևաբար, արդյունահանման աշխատանքները չեն կարող բացասաբար անդրադառնալ պատմամշակութային հուշարձանի իրավիճակի վրա: Առավել մանրամասն տեղեկություններ կներկայացվի ՇՄԱԳ հաշվետվությունում՝ հնագիտական ուսումնասիրությունների եզրակացությունը ստանալուց հետո:

4.4. Տեղեկատվություն հանրության ծանուցուման, հանրային լսումների և արդյունքների մասին

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի արդյունահանման նախագծի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտի շրջանակներում շահառու և ազդակիր հանրությունն իրազեկվել է նախատեսվող աշխատանքների բնապահպանական ազդեցությունների վերաբերյալ:

Հանդիպումը կայացել է 2024 թ. մարտի 22-ին՝ ժամը 11:30-ին, ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին խոշորացված համայնքի Շղարշիկ բնակավայրի վարչական ղեկավարի նստավայրում:

Հանդիպմանը մասնակցել են Շղարշիկ համայնքի վարչական ղեկավար Ա. Հարությունյանը, Թալին համայնքի ղեկավարի տեղակալ Ս. Ավետիսյանը, Թալին համայնքի գյուղ. բաժնի պետ Գ. Միրզախանյանը, «Էյ Դի Մայնինգ» ՍՊԸ ներկայացուցիչ Ա. Դավթյան, «Գեոէկոնոմիկա» ՓԲԸ-ի գլխավոր տնօրեն Ա. Բաղդասարյանը, «Գեոէկոնոմիկա» ՓԲԸ գլխավոր տնօրենի տեղակալ Ռ. Քոչարյանը և համայնքի բնակիչները (ընդամենը՝ 38 մասնակից):

Հանրային քննարկումները կազմակերպվել են հանրային քննարկման և ծանուցումների իրականացման կարգի համաձայն, ըստ որի հանդիպումից նվազագույնը 7 օր առաջ հանդիպման վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվությունը եղել է հասանելի հանրության համար: Հանրային քննարկման մասին հայտարարությունը տպագրվել է «Առավոտ» օրաթերթում:

Հանդիպման արձանագրությունը և մասնակիցների ցանկը բերված են հավելված 1-ում:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

Օգտակար հանաճոյի արդյունահանման աշխատանքերի իրականացման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա ակնկալվող բնապահպանական ազդեցությունների նախնական նկարագիրը ներկայացված է ստորև:

5.1. Ազդեցությունը մթնոլորտային օդի վրա

Լեռնային աշխատանքների հետևանքով օդային միջավայրում փոշու քանակության ավելացում, որը պայամանվորված է ավտոտրանսպորտի աշխատանքի և բեռնման-բեռնաթափման աշխատանքների հետ: Փոշեգոյացում կանխատեսվում է նաև բացահանքի սահմաններում՝ կապված արդյունահանման տեխնոլոգիական գործընթացի հետ: Համաձայն նախնական հաշվարկներին, տեղամասի տարածքում վնասակար գազերի (ազոտի օքսիդ, ածխածնի երկօքսիդ) առավելագույն կոնցենտրացիաները չեն գերազանցելու նորմատիվային փաստաթղթերով ամրագրված սահմանային թույլատրելի խտությունները: Ազդեցությունը հիմնականում պայամանվորված կլինի բացահանքի շահագործման ընթացքում ծխազագերի, փոշու արտանետումներով և լցակայանների մակերևույթից փոշու արտանետումներով: Կանխարգելող միջոցառումներով նախատեսվում են սարքավորումների տեխնիկական վիճակի նախնական և պարբերական ստուգումներ, գտիչների տեղադրում արտանետման խողովակների վրա և այլն:

Նախատեսվում է աշխատանքային հրապարակների և ճանապարհների պարբերական ջրցանում, որը եղանակային չոր պայամանների դեպքում կիրականացվի օրական մի քանի անգամ, ինչպես նաև հակահրդեհային միջոցառումների կիրառում:

5.2. Ազդեցությունը ջրային ռեսուրսների վրա

Հանքարդյունահանման շահագործման ժամանակ ջրային ռեսուրսներն օգտագործվում են փոշենստեցման, լեռնային զանգվածների խոնավացման, ինչպես նաև սպասարկող անձնակազմի խմելու, կենցաղային և հիգիենիկ նպատակներով: Ջրային ռեսուրսների աղտոտում չի կանխատեսվում, քանի որ լեռնային աշխատանքների տեխնոլոգիայով արտահոսքեր չեն նախատեսվում, իսկ փոշենստեցման համար ջրցանը նախատեսվում է իրականացնել այնպիսի ծավալներով, որ արտահոսք չառաջանա:

Տարեկան արդյունահանվող ոչ մեծ ծավալները ենթադրում են բացահանքի տեխնիկական և խմելու ջրի ոչ մեծ պահանջները, որը կարող են ապահովվել ի հաշիվ Թալինի ռոռգման ջրատարի, իսկ խմելու ջրի պահանջարկը կարելի է բավարարել Շղարշիկ և Եղնիկ գյուղերի ջրացանցից՝ պայմանագրային հիմունքներով, որը ձեռք կբերվի շահագործման թույլտվություն ստանալուց հետո:

Արտադրական տարածքի կենցաղային կեղտաջրերը կուտակվելու են բետոնապատ անթափանց հորում, որտեղից պարբերաբար հեռացվելու են հատուկ ծառայության ուժերով: Խմելու և տնտեսական ջրապահանջի և ջրահեռացման ծավալների վերաբերյալ, ինչպես նաև ջրի աղբյուրի վերաբերյալ հաշվարկներն ու տվյալները կներկայացվեն հանքավայրի շահագործման աշխատանքային նախագծում և ՇՄԱԳ հաշվետվությունում:

5.3. Ազդեցությունը հողային ռեսուրսների վրա

Օգտակար հանածոների բաց եղանակով արդյունահանման ժամանակահատվածի հողային ռեսուրսների վրա դրսևորվում է երկու տեսակի ազդեցություն.

- ուղղակի ազդեցություն, որի հետևանքով ձևավորվում է տեխնածին լանդշաֆտ բացահանքի, մակաբացման ապարների լցակույտերի, լեռնային առուների, արտադրական հրապարակների տարածքում, ինչպես նաև արտադրական հրապարակի հնարավոր աղտոտում նավթամթերքներով,

- անուղղակի ազդեցություն՝ մթնոլորտ արտանետվող փոշու և աղտոտիչ նյութերի նստեցում հողի մակերևույթին:

Նախատեսվող գործունեության շրջանակներում օգտակար հանածոյի արդյունահանման ենթակառուցվածքների (բացահանքեր, արտադրական հրապարակ, ժամանակավոր արտաքին լցակույտ) ստեղծման արդյունքում ժամանակավորապես օտարվելու է մոտ 8.8 հա տարածք: Հողի բերրի շերտը բացակայում է:

Ռեկուլտիվացիոն վերջնական աշխատանքները կկատարվեն արդյունահանման աշխատանքների ավարտին: Ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների տեխնիկական փուլն իրենից ներկայացնում է մակաբացման ապարների (լցակույտից) տեղափոխում դեպի բացահանքի մշակված տարածություն՝ փոխելով բացահանքի հատակին: Կենսաբանական

փուլի ժամանակ նախատեսվում է այն ճիմապատել և այնուհետև օգտագործել գյուղատնտեսական նպատակներով (որպես արոտավայր): Ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների վերաբերյալ մանրամասները կներկայացվեն արդյունահանման նախագծում:

Հողային ծածկույթի վրա որպես հնարավոր ազդեցություն դիտարկվում է արտադրական հրապարակի տարածքի աղտոտումը նավթամթեքներով, որը կմեղմացվի շինարարական լավ պրակտիկայի կիրառման և մեղմացնող միջոցառումների իրականացման շնորհիվ:

5.4. Ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի օգտակար հանածոյի արդյունահանման բացասական ազդեցությունը հանքավայրի տարածաշրջանի բուսական և կենդանական աշխարհի վրա կանխատեսվում է աննշան, քանի որ ընդհանուր առմամբ տարածաշրջանը հանդիսանում է տնտեսապես յուրացված գոտի: ՀՀ Բույսերի կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակներ հանքավայրի տարածքում չեն արձանագրվել: Կենդանական աշխարհի դիտարկված տեսակներն ունեն լայն տարածում ՀՀ տարածքում և գրանցված չեն ՀՀ Կենդանիների կարմիր գրքում: Այնուամենայնիվ նախատեսվող աշխատանքների ընթացքում գործարկվող սարքավորումների աղմուկը, թրթռումները, ինչպես նաև անձնակազմը կհանդիսանան անհանգստացնող գործոններ, որոնք հնարավորինս կմեղմվեն շինարարական լավ պրակտիկայի կիրառման մեղմացնող միջոցառումների իրականացման շնորհիվ:

Տեխնիկատրանսպորտային միջոցների երթևեկությունը ճանապարհներից և արտադրական տարածքներից դուրս բացառվում է:

5.5. Ընդերքօգտագործման թափոններ

Նախատեսվող գործունեության արդյունքում կարող են առաջանալ մի շարք արտադրական թափոններ՝ կապված տեխնոլոգիական գործընթացների հետ, որոնք՝ համապատասխան բնութագրերով ներկայացված են աղ. 5.1-ում:

Առաջացող թափոնների բնութագրերը

Հ/Հ	Թափոնի անվանումը	Ծածկագիրը	Վտանգավորության դասը	Ծավալը, տարի
1.	Բանեցված կապարե կուտակիչներ և խոտան	92110100 13 01 2	II	5 հատ կամ մոտ 100 կգ
2.	Հալոգեն չպարունակող բանեցված հիդրավլիկ յուղեր	54100213 02 03 3	III	մոտ 100 լ
3.	Բանեցված դիզելային յուղեր	54100203 02 03 3	III	մոտ 120 լ
4.	Բանեցված գործվածքի կորդով ավտոդողեր	57500203 13 00 4	IV	20 լրակազմ կամ մոտ 10000 կգ
5.	Յուղոտված լաթեր	58200600 01 01 4	IV	մոտ 15 կգ
6.	Փխրոն մակաբացման ապարներ	34000120 01 99 5	V	9903.3 մ ³
7.	Չտեսակավորված կենցաղային աղբ	91200400 01 00 4	IV	1200 կգ

Նախատեսվում է առաջացող չտեսակավորված աղբի տեղափոխումն իրականացնել աղբահավաք ծառայություն իրականացնող ընկերության կողմից:

5.6. Աղմուկ և թրթռում

Հանքավայրի տարածքում աղմուկի աղբյուր կարող են հանդիսանալ լեռնատրանսպորտային սարքավորումները, սակայն քանի որ դրանց ինտենսիվությունը ցածր է, կարելի է ենթադրել, որ աղմուկի մակարդակը չի գերազանցի թույլատրելին: Համաձայն գործող նորմատիվ փաստաթղթերի, արտադրական կազմակերպությունների մշտական աշխատատեղերով տարածքներում աղմուկի (ձայնի) առավելագույն մակարդակը չպետք է գերազանցի 95 դԲԱ, իսկ արտադրական կազմակերպությունների մշտական աշխատատեղերում ձայնի մակարդակը չպետք է գերազանցի 80 դԲԱ:

Հաշվի առնելով հանքավայրի հեռավորությունը բնակավայրերից, մեկ հերթափոխով աշխատանքային ռեժիմը՝ գումարային հաշվարկային ձայնային բնութագիրը բնակավայրի սահմաններում կգտնվի նորմայի սահմաններում (45 դԲԱ): Աղմուկի ազդեցությունը կանխելու նպատակով նախատեսվում է խուսափել աղմկահարույց լեռնատրանսպորտային սարքավորումների կիրառումից, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ տեղադրել խլացուցիչներ:

Հանքարդյունահանման տեխնոլոգիական գործընթացների հետ կապված հնարավոր է առաջանա նաև առաջին կարգի տրանսպորտային թրթռում (վիբրացիա): Թրթռումների սահմանային թույլատրելի մակարդակը չպետք է գերազանցի 112 դԲԱ:

5.7. Սանիտարապաշտպանիչ գոտի

Համաձայն 245-71 Արդյունաբերական ձեռնարկությունների նախագծման սանիտարական նորմերի, առանց պայթեցման աշխատանքների շինարարական նյութերի արդյունահանման ձեռնարկությունների համար սահմանված է 50 մ սանիտարապաշտպանիչ գոտի: Հանքավայրը գտնվում է բնակելի գոտիներից նվազագույնը 0.8 կմ հեռավորությունների վրա, ինչը գերազանցում է սահմանված սանիտարական գոտու սահմանված չափերը ավելի քան 15 անգամ:

5.8. Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանություն

Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի օգտակար հանածոյի աղյունահանման աշխատանքների ընթացքում որևէ ազդեցություն պատմամշակութային արժեքների վրա չի կանխատեսվում: Աշխատանքների ընթացքում նախատեսվում է առաջնորդվել ՀՀ կառավարության 2002 թվականի ապրիլի 20-ի 438 որոշման 43-րդ կետի որոշման պահանջներով՝ մասնավորապես «Հիմնարկները, իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք աշխատանքների կատարման ժամանակ պատմական, գիտական, գեղարվեստական և այլ մշակութային արժեք ունեցող հնագիտական և մյուս օբյեկտների հայտնաբերման պահից պարտավոր են դադարեցնել աշխատանքները և դրա մասին անհապաղ հայտնել լիազորված մարմին»:

5.9. Սոցիալ-տնտեսական ազդեցություն

Հանքարդյունահանման աշխատանքները կատարվելու են ՀՀ աշխատանքային օրենսդրության պահանջներին, աշխատանքների անվտանգության նորմատիվային փաստաթղթերին ու այլ նորմատիվ ակտերին համապատասխան և ապահովելու են բոլոր տեսակի աշխատանքների անվտանգ կատարումը: Աշխատակազմը կունենա խմելու որակյալ ջրի և սանիտարակենցաղային հարմարությունների հասանելիություն, որը ներառում է՝

– հանդերձարան, այն նախատեսված է անձնական (դրսի և տնային) և աշխատանքային հագուստի պահպանման համար: Դրանք կահավորվում են փակվող դռներով երկտեղանոց հանդերձապահարաններով՝ ամենամեծ հերթափոխում աշխատող անձանց թվին համապատասխան, այնտեղ իրականացվում է ջեռուցում և բնական օդափոխություն:

– ցնցուղարան, ցնցուղների թիվը սահմանվում է յուրաքանչյուր 7 մարդուն մեկ ցնցուղ հաշվարկով, իրականացվում է բնական օդափոխում:

– զուգարան, սանիտարատեխնիկական սարքավորումների (զուգարանակոնքերի) թիվը սահմանվում է 15 մարդուն մեկ սանիտարատեխնիկական սարքավորում հաշվարկով, նախամուտքում յուրաքանչյուր 4 սանիտարատեխնիկական սարքավորման հաշվարկով տեղադրվում է 1 լվացարան, բայց ոչ պակաս, քան մեկ լվացարան՝ յուրաքանչյուր զուգարանում, իրականացվում է ջեռուցում և բնական օդափոխում: Զուգարանի և հեռավորությունը աշխատատեղերի միջև 50 մետրից ոչ ավելի է: Կազմակերպություններում հերթափոխի ընթացքում ընդգրկված աշխատող տղամարդկանց և կանանց զուգարանները լինում են առանձին: Զուգարանի սանիտարական պահպանումն ապահովվում է համաձայն ՀՀ առողջապահության նախարարի 2009 թվականի ապրիլի 16-ի N 06-Ն հրամանով հաստատված «Հասարակական զուգարաններին ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ» N 2-III-2.13 սանիտարական կանոնների և նորմերի պահանջների:

– հանգստի սենյակը կահավորվում է համապատասխան կահույքով, կախիչներով, լվացարաններով, խմելու ջրով, ապահովվում է տաքացման և/կամ հովացման սարքավորումներով:

Աշխատատեղերում, հասանելի վայրում, պետք է լինեն առաջին օգնության բժշկական միջոցներ և հակահրդեհային միջոցներ: Աշխատակազմը պետք է ապահովվի արտահագուստով, անհատական պաշտպանության միջոցներով և անվտանգության համար անհրաժեշտ այլ միջոցներով: Անվտանգության սարքավորումների օգտագործումը պետք է ուսուցանվի, վերահսկվի և պարտադրվի: Աշխատանքի անվտանգության պահպանման համակարգը պետք է նախատեսի հրահանգավորում, ուսուցում և գիտելիքների ստուգում:

Հանքավայրի շահագործման հետ կապված նախնական գնահատականներով ստեղծվելու է մոտ 20 նոր աշխատատեղ: Աշխատանքներին ներգրավվելու են հիմնականում ազդակիր Շղարշիկ բնակավայրի բնակիչները, որոնք անհրաժեշտության դեպքում կանցնեն համապատասխան որակավորման կամ վերաորակավորման դասընթացներ:

**6. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ
ՈՒՂԴՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ
ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ**

6.1. Բնապահպանական միջոցառումների բնութագրերը

Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցության մեղմացման կամ վերացման նպատակով նախատեսվում են հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

- փոշենստեցման նպատակով փոշեառաջացման օջախների (աշխատանքային հրապարակներ, լցակույտեր, մոտեցնող ճանապարհներ և այլն) ինտենսիվ ջրում տարվա չոր և շոգ եղանակներին,

- նավթամթերքների պահեստավորում և պահում արտադրական հրապարակում հատուկ հատկացված տեղում (բացօթյա կամ ծածկով ապահովված պահեստ), որին տրվում է համապատասխան թեքություն, որն ապահովում է թափված նավթամթերքների հոսքը դեպի այն հավաքող բետոնապատված փոսը,

- մեքենաների տեխնիկական սպասարկման իրականացում՝ մասնագիտացված ընկերությունների տարածքում, որտեղ առկա են բոլոր անհրաժեշտ պայմանները յուղերի, քսայուղերի փոխարինման, պահպանման և պահեստավորման համար,

- կենցաղային աղբի հավաքում հատուկ անթափանց տարրաների մեջ, համապատասխան աղբահավաք ծառայություն մատուցող կազմակերպության կողմից տեղափոխում մոտակա կազմակերպված աղբավայր,

- կեղտաջրերի հավաքում բետոնապատ հորատիպ զուգարանում, որը պարբերաբար նախատեսվում է դատարկել հատուկ ծառայության ուժերով: Աշխատանքների ավարտից հետո դատարկված փոսը կլցվի քարերով, կծածկվի հողի շերտով,

- խախտված տարածքների ռեկուլտիվացիա՝ արդյունահանման աշխատանքների ավարտից հետո:

Խախտված հողատարածքների վերականգնման ծախսերի հաշվարկները կներկայացվի ՇՄԱԳ հաշվետվությունում, համապատասխան ՀՀ կառավարության 18.08.2021թ.-ի «Ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների նախահաշվային արժեքների հաշվարկման և վերահաշվարկման կարգը սահմանելու մասին» N1352-Ն որոշման պահանջներին:

Հարթեցումը կկատարվի բուլդոզերի օգնությամբ: Շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին գումարը հատկացվելու է ՀՀ կառավարության 21.10.2021թ.-ի N1733-Ն որոշմամբ սահմանված ընթացակարգով:

Հանքավայրի շահագործման աշխատանքների ավարտից 2 տարի առաջ, ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան, կկազմվի հանքի փակման վերջնական ծրագիրը, որտեղ կնկարագրվեն բացահանքի, արտադրական հրապարակի լեռնատեխնիկական վերականգնման վերանայված, փաստացի վիճակին համապատասխանող աշխատանքները:

Թափոնների կառավարման նպատակով բանեցված մեքենայական յուղերի և քսա-յուղերի փոխարինումը կիրականացվի մասնագիտացված ընկերությունների կողմից: Մաշված անվադողերը, կապարե կուտակիչները կհանձնվեն լիցենզիավորված մասնագիտացված ընկերություններին՝ պայմանագրային հիմունքներով:

Բուսական աշխարհի պահպանությունը իրականացնել համաձայն կառավարության 2014 թ.-ի թիվ 781-Ն որոշման դրույթների՝ բուսական աշխարհի օբյեկտների դրանց աճելավայրերի պահպանությամբ ապահովել վայրի բուսատեսակների բազմազանության ամբողջականությունը, բուսական ծածկույթի ջրապահպան, հողապաշտպան, կլիմայակարգավորիչ և ռեկրեացիոն հատկությունների անխաթարությունը:

Կենդանական աշխարհի պահպանությանն նպատակով ապահովել.

ա) գենոֆոնդի և տեսակային բազմազանության պահպանությունը, պաշտպանությունը, բնականոն վերարտադրությունը,

բ) կենդանիների բնակության միջավայրի ամբողջականության խախտման կանխումը,

գ) կենդանական տեսակների և դրանց պոպուլյացիաների ու համակեցությունների ամբողջականության պահպանությունը,

դ) կենդանիների միգրացիայի ուղիների պահպանությունը:

Հանքարդյունահանման աշխատանքների արդյունքում ջրային ռեսուրսների աղտոտում տեղի չի ունենա, քանի որ մոտակա ջրային ռեսուրսները գտնվում են բավականին մեծ հեռավորությունների վրա, տեղամասի տարածքում գրունտային ջրերը բացակայում են, լեռնային աշխատանքների տեխնոլոգիայով արտահոսքեր չեն

նախատեսվում: Ջրային ռեսուրսների պահպանության լրացուցիչ միջոցառումներ չեն նախատեսվում:

Աղմուկի նվազեցման նպատակով նախատեսվում է մեքենաները սարքավորվել ձայնախլացուցիչներով:

Նախատեսվում են աշխատողների սանիտարակենցաղային հարմարություններ՝ հանդերձարան, ցնցուղարան, զուգարան և հանգստի սենյակ՝ համաձայն ՀՀ առողջապահության նախարարի 2012 թվականի սեպտեմբերի 19-ի թիվ 15-Ն հրամանի:

Նախատեսվող գործունեության բոլոր փուլերի ընթացքում կանխատեսվող հնարավոր անցանկալի բացասական ազդեցությունները կանխելու և մեղմացնելու միջոցառումներն առավել մանրամասն ներկայացված են բնապահպանական կառավարման պլանում (հավելված 2): Այն ներառում է շրջակա միջավայրի, մարդու առողջության ու շինարարների անվտանգության վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների նկարագրությունը, որոնք հնարավոր են ծրագրի իրականացման նախագծման, շինարարության և շահագործման փուլերում և դրանք կանխող, մեղմացնող միջոցառումների ցանկը, ինչպես նաև այդմիջոցառումների համար նախատեսվող գումարները, որը կհստակեցվի ՇՄԱԳ հաշվետվությունում՝ նախագծային լուծումների մշակումից հետո:

6.2. Հակավթարային միջոցառումներ

Բացահանքում բոլոր աշխատանքներն իրականացվելու են հաշվի առնելով «Բաց եղանակով օգտակար հանածոների հանքավայրի մշակման անվտանգության միասնական կանոններ»-ի պահանջները: Վթարներից խուսափելու համար անհրաժեշտ հիմնական պայմանները բերված են ստորև.

✓ մուտքը բացահանքի տարածք իրականացվում է ձեռնարկության ղեկավարության կողմից տրված անցագրերով,

✓ բացահանքի շինությունների վրա, մարդկանց կուտակման վայրերում և շարժման երթուղիներում պետք է փակցվեն տեխնիկական անվտանգությանը վերաբերող ցուցադրական միջոցներ: Դրանք են համապատասխան տեղեկատվական ցուցանակները, նշանները, վահանակները, թույլատրող և արգելող նախազգուշական ազդագրերը, որոնց նշանակությանը պետք է ծանոթ լինեն բացահանքի բոլոր աշխատողները,

✓ լեռնատրանսպորտային սարքավորումները պետք է տեղադրվեն մշակված տարածքների և նստվածքների վերին եզրից ավելի քան 3-4 մ հեռավորության վրա, փլուզման գոտու սահմաններից դուրս և որմնակապվեն,

✓ հրդեհամարման համար ջրի տարողություններում անհրաժեշտ է պահել նվազագույնը 100 մ³ ծավալով մշտական ջրի պաշար,

✓ փոխաբեռնման կետերը, որոնցում որպես միջանկյալ օղակ օգտագործվում են էքսկավատորներ, պետք է բավարարեն հետևյալ պահանջներին.

- հանքազանգվածաշերտի բարձրությունը պետք է սահմանվի՝ ելնելով հանքազանգվածի ֆիզիկամեխանիկական հատկություններից, բայց ոչ ավելի էքսկավատորի շերտի մասն բարձրությունից,

- լցակույտի յուրաքանչյուր սեկտորի լցման ժամանակ հանքազանգվածաշերտի թեքման անկյունը պետք է համապատասխանի պահեստավորվող հանքազանգվածի բնական թեքման անկյանը,

✓ աշխատանքները պետք է կատարվեն համաձայն բացահանքի ղեկավարության կողմից հաստատված աշխատանքների կատարման տեղեկատվական թերթիկի, իսկ տեղանքը նախատեսվում է կահավորել հատուկ նշաններով և ցուցատախտակներով,

✓ փոխաբեռնման կետի բեռնաթափման հրապարակների չափերը պետք է ապահովեն արտադրությամբ զբաղվող բոլոր մեքենաների և մեխանիզմների բնականոն և անվտանգ աշխատանքը՝ դրանց տեղաշարժման և ուղետարանցման ժամանակ: Բեռնաթափման աշխատանքների կատարման ճակատի երկարությունը և բեռնաթափման հրապարակի լայնությունը պետք է որոշվեն՝ ելնելով տրանսպորտային միջոցների (ավտոմեքենաների, բուլդոզերների և այլն) եզրաչափերից, տեղաշարժման աշխատանքների կատարման ընդունված սխեմայից և շրջադարձի շառավղից՝ հաշվի առնելով բեռնաթափմանը կանգնած և սպասող տրանսպորտային միջոցի անհրաժեշտ անվտանգ հեռավորությունը, որը պետք է լինի 5 մ-ից ոչ պակաս,

✓ բեռնաթափման հրապարակում աշխատող ինքնաթափ մեքենաների և բուլդոզերների աշխատանքային գոտում կողմնակի մարդկանց գտնվելը կամ որևէ այլ աշխատանք կատարելն արգելվում է: Նրանք պետք է գտնվեն աշխատող մեխանիզմից 5 մ-ից ոչ պակաս հեռավորության վրա:

6.3. Արտակարգ իրավիճակների կառավարում

Արտակարգ իրավիճակների պատրաստ լինելու համար հանքավայրի տարածքում նախատեսվում են շարժական կապի միջոցներ, առաջին բուժօգնության միջոցներ, անվտանգության կանոնների վերաբերյալ անձնակազմի գիտելիքների ստուգում:

Հանքավայրի տարածքում արտակարգ իրավիճակները կարող են պայմանավորված լինեն հետևյալ գործոններով. երկրաշարժ՝ հաշվի առնելով, որ հանքավայրը գտնվում է սեյսմիկ միջին ակտիվության գոտում, հրդեհներ՝ կապված մարդածին գործոնների հետ:

Աշխատակիցների կարողությունների և գիտելիքների զարգացման նպատակով, անվտանգության տեխնիկայի կանոնների վերաբերյալ հրահանգավորում իրականացնելու ժամանակ նախատեսվում է առանձին ներկայացնել նաև երկրաշարժերի ժամանակ աշխատակիցների պահվածքի կանոնները, գործողությունների հաջորդականությունը, տարհանման գործողությունների մանրամասները:

Հրդեհային անվտանգությունն ապահովելու համար աշխատակիցները պետք է տեղեկացված լինեն տեխնոլոգիական գործընթացներում օգտագործվող նյութերի հրդեհավտանգության վերաբերյալ: Նախատեսվում է նշանակել հրդեհային անվտանգության համար պատասխանատու անձ, մշակվել հրդեհի դեպքում անձնակազմի գործողությունների պլան: Հանքավայրի հատուկ հատկացված վայրում տեղադրվելու են հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցներ՝ կրակմարիչներ, ավազով արկղեր, բահեր: Աշխատանքները սպասարկող կենցաղային նշանակության տարածքում նախատեսվում են առաջին օգնության դեղորայքային փաթեթներ:

Բացահանքի տարածքում աշխատանքների անվտանգ իրականացման նպատակով.

- ✓ աշխատանքի կթույլատրվեն անձիք, որոնք ունեն հատուկ պատրաստվածություն և որակավորում,

- ✓ կօգտագործվեն մեքենաներ և մեխանիզմներ, սարքավորումներ և նյութեր, որոնք համապատասխանում են անվտանգության պահանջներին և սանիտարական նորմերին,

- ✓ կանցկացվեն պլանային-զգուշացնող համալիր վերանորոգումներ, պրոֆիլակտիկ աշխատանքներ և այլ դիտարկումներ,

✓ անբարենսպաստ օդերևութաբանական պայմանների (քամի անհողմություն, անոմալ բարձր շոգ կամ ցուրտ եղանակ, թանձր մառախուխ, ամպրոպ) ի հայտ գալու դեպքում՝ ըստ իրավիճակի, կիրառվում են հետևյալ միջոցառումները.

- ջրցանի քանակի և հաճախականության ավելացում,
  - աշխատանքի տևողության կրճատում,
  - միաժամանակ աշխատող մեքենաների և մեխանիզմների քանակության կրճատում,
  - փոշեգոյացման հետ կապված աշխատանքների ծավալների նվազեցում,
  - բեռնատար մեքենաները կահավորում հատուկ հակամառախուղային լույսերով:
- Հորդառատ անձրևների պատճառով առաջացած հեղեղումներ ժամանակ դադարեցվում են տեխնիկայի և մարդկանց մուտքն ու տեղաշարժը հանքավայրի սահմաններում: Հանքում աշխատանքների անվտանգ իրականացման նպատակով.

✓ աշխատանքի են թույլատրվում անձիք, որոնք ունեն հատուկ պատրաստվածություն և որակավորում,

✓ օգտագործվում են մեքենա-մեխանիզմներ, սարքավորումներ և նյութեր, որոնք համապատասխանում են անվտանգության պահանջներին և սանիտարական նորմերին,

✓ անցկացվում են պլանային-զգուշացնող համալիր վերանորոգումներ, պրոֆիլակտիկ աշխատանքներ և այլ դիտարկումներ,

✓ աշխատանքի ժամանակ պետք է պահպանվեն անվտանգության տեխնիկայի կանոնները: Ոչ ուշ քան երեք ամիսը մեկ, աշխատակիցների հետ պետք է անցկացնել հրահանգավորում անվտանգության տեխնիկայի գծով:

6.4. Բնապահպանական մշտադիտարկումների պլան

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության մոնիթորինգն ու դրա արդյունքների տրամադրումը լիազոր մարմինն պետք է իրականացվի ՀՀ կառավարության 2018 թվականի փետրվարի 22-ի N 191-Ն որոշման պահանջների համաձայն, մասնավորապես.

➤ մշտադիտարկումների արդյունքների վերաբերյալ տարեկան ամփոփ հաշվետվությունները (մետաղական և ոչ մետաղական օգտակար հանածոների դեպքում) ընդերքօգտագործողները լիազոր մարմինն պետք է ներկայացնեն թղթային կամ էլեկտրոնային եղանակով՝ մինչև յուրաքանչյուր տարվան հաջորդող տարվա փետրվարի 20-ը,

➤ ընդերքօգտագործողի էլեկտրոնային կայքի առկայության դեպքում ընդերքօգտագործողի կողմից այդ կայքում պետք է տեղադրվեն ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորված մշտադիտարկումների հավատարմագրված, համապատասխան հավաստագրեր ունեցող լաբորատորիաներում գնահատված արդյունքների վերաբերյալ ամփոփ տարեկան հաշվետվությունը,

➤ յուրաքանչյուր 5 տարին մեկ ընդերքօգտագործողները պարտավոր են վերանայել և լիազոր մարմնի հետ համաձայնեցնել ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող աշխատանքների ծրագիրը և դրանց իրականացման մշտադիտարկման ցուցիչները:

Աղյուսակ 6.1 -ում բերվում է շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա հնարավոր ազդեցության նախնական գնահատական մատրիցան:

Աղյուսակ 6.1

Հնարավոր ազդեցությունների նախնական գնահատման մատրիցա

Շրջակա միջավայրի բաղադրիչներ	Գործողություններ		
	Արտադրական հրապարակ	Ավտոտրանսպորտ	Արդյունահանման աշխատանքներ
Մթնոլորտային օդ	ցածր կարճատև	ցածր կարճատև	ցածր կարճատև
Ջրեր	-	-	-
Հողեր	ցածր երկարատև	ցածր կարճատև	ցածր երկարատև
Կենսաբազմազանություն	աննշան	աննշան	աննշան
Պատմամշակութային հուշարձաններ	-	-	-

Հանքավայրի շահագործման աշխատանքների ընթացքում «ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆՔ» ՍՊ ընկերությունը իրականացնելու է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելման և մեղմացմանն ուղղված հետևյալ մշտադիտարկումները.

Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման և աղտոտվածության ուսումնասիրության նպատակով վերցված նմուշների լաբորատոր հետազոտությունը նախատեսվում է իրականացնել հավատարմագրված, համապատասխան հավաստագրեր ունեցող լաբորատորիաներում: Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության աղտոտման կանխարգել-

ման մոնիտորինգի կետերի տեղադիրքը ներկայացված է ստորև նկար 6.1-ում: Մշտադիտարկումների տեսակների, տեղադիրքերի և պարբերականության վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են նաև աղյուսակ 6.1-ում: ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ. N191-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան կազմվել է մշտադիտարկումների պլան, որտեղ ներկայացված են մշտադիտարկումների օբյեկտները, վայրերը, տեսակները, ցուցանիշները և նվազագույն հաճախականությունները (աղյուսակ 6.2):

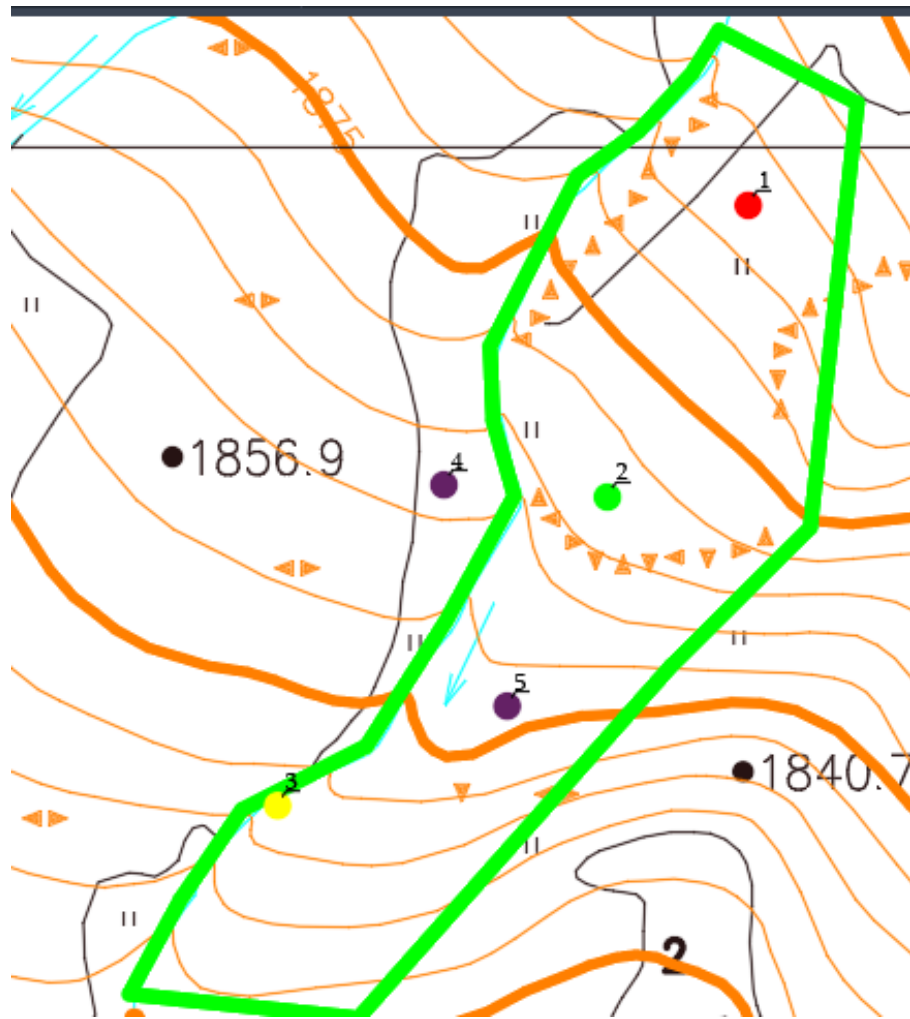
Աղյուսակ 6.2

Մշտադիտարկումների պլանի կառուցվածքն ու բովանդակությունը

Մշտադիտարկումների օբյեկտը	Մշտադիտարկումների վայրը	Ցուցանիշը	Մշտադիտարկման տեսակը	Նվազագույն հաճախականությունը
1	2	3	4	5
Մթնոլորտային օդ	հայցվող տարածք, ըստ աշխատանքների իրականացման վայրի	Մեքենաների տեղաշարժ, հորատման և հետախուզահորերի անցման աշխատանքներ	նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, չափումներ ավտոմատ չափման սարքերով	շաբաթական մեկ անգամ՝ 24 ժամ տևողությամբ
Հողային ծածկույթ	հայցվող տարածք, ըստ աշխատանքների իրականացման վայրի	հողերի քիմիական կազմը, հողերի կազմաբանությունը, հումուսի պարունակությունը, հողերում նավթամթերքների պարունակությունը	նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, չափումներ ավտոմատ չափման սարքերով	տարեկան մեկ անգամ
Վայրի բնություն, կենսամիջավայր, կարմիր գրքում ընդգրկված, էնդեմիկ տեսակներ	հայցվող տարածքին հարակից շրջան	տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն	հաշվառում, նկարագրություն, քարտեզագրում	տարեկան մեկ անգամ
Աղմուկ և թրթռում	հայցվող տարածք	աղմուկի մակարդակը և թրթռումների ազդեցությունը	չափումներ շարժական աղմկաչափով	ամսական մեկ անգամ

Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման և աղտոտվածության հանքավայրի շահագործման նպատակով վերցված նմուշների լաբորատոր հետազոտությունը նախատեսվում է իրականացնել հավատարմագրված, համապատասխան հավաստագրեր ունեցող լաբորատորիաներում:

Ընկերության արտադրական հրապարակում կնախատեսվի համապատասխան հաղորդակցման համակարգ (ինֆորմացիոն և շարժակալ կապ), որով հնարավոր է արտակարգ իրավիճակների ժամանակ կապ հաստատել ձեռնարկության վարչական կազմի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, շտապ օգնության հետ: Նախատեսվում է նաև սահմանել պոտենցիալ արտակարգ պայմանների գոյացում և սահմանել գործողություններ, որոնց պետք է հետևել՝ նվազագույնի հասցնելու համար կյանքի կորստի և ունեցվածքի վնասի վտանգը և այլն:

- Շղարշիկի սուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի հաստատված պաշարների արտաքին եզրագիծ
- 1 Մթնոլորտի աղտոտվածության մշտադիտարկման կետ հայցվող տեղամասում
  - 2 Հողի աղտոտվածության մշտադիտարկման կետ հայցվող տեղամասում
  - 3 Աղմուկի մակարդակի մշտադիտարկման կետ հայցվող տեղամասում
  - 4 Կենսաբազմազանության մշտադիտարկման կետ հայցվող տեղամասի հարակից տարածքներում
  - 5 Կենսաբազմազանության մշտադիտարկման կետ հայցվող տեղամասի տարածքներում

Նկ. 6.1. Մշտադիտարկման կետերի տեղադիրքի քարտեզ-սխեմա

Շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանն ու մեղմացմանն ուղղված մշտադիտարկումների իրականացման նպատակով նախնական գնահատմամբ նախատեսվում է հատկացնել տարեկան 200 հազ. դրամ:

ՇՄԱԳ հաշվետվությունում կներկայացվեն ռեկուլտիվացիայի, մշտադիտարկումների և բնապահպանական միջոցառումների համար ընկերության կողմից նախատեսված գումարների վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկություններ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՀՀ Օրենք «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին», 2014 թ. հունիսի 21
2. ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասում կատարված երկրաբանահետախուզական աշխատանքների արդյունքների մասին՝ 01.02.2023 թ. դրությամբ պաշարների հաշվարկման հաշվետվություն, Երևան, 2023թ.:
3. Շինարարական Կլիմայաբանություն 2011: ՀՀՇՆ II 7.01-2011ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2011թ. սեպտեմբերի 26-ի N167-Ն հրաման:
4. «ՀՀՇՆ 20.04- «Երկրաշարժադիմացկուն շինարարություն. Նախագծման նորմեր»
5. Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի պաշտոնական կայքէջ, www.armmonitoring.am
6. Հայաստանի բույսերի Կարմիր Գիրք.– 2010թ.
7. Հայաստանի կենդանիների Կարմիր Գիրք.– 2010թ
8. Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտեի պաշտոնական կայքէջ, <https://armstat.am/am/?nid=532>
9. Почвы Армянской ССР. Ред./ Р.А. Эдилян, Г.П. Петросян, Н.Н. Розов. Ереван: «Айастан», 1976 г.
10. «Растительность Армянской ССР». Магакьян А.К.
11. «Флора, растительность и растительные ресурсы Армении», Институт ботаники НАН РА Армянское ботаническое общество. Ереван.
12. «Дикорастущие съедобные растения Армении». А.П. Тер-Восканян, Ученые записки Ереванского государственного института.
13. Временное методическое пособие по расчету выбросов от неорганизованных источников в промышленности строительных материалов, МИНПРОМСТРОЙ СССР1984, Москва.
14. ՀՀ կառավարության որոշում N160-Ն, 2 փետրվար, 2016թ: Բնակավայրերում մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի սահմանային թույլատրելի խտությունների (կոնցենտրացիաների-ՍԹԿ) նորմատիվները հաստատելու մասին

15. ՀՀ Կառավարության որոշում N 1325-Ն «Հանրային ծանուցման և քննարկումների իրականացման կարգը սահմանելու մասին», 19 նոյեմբերի 2014 թ.

16. Արագածոտնի մարզպետարանի պաշտոնական կայքէջ: <http://aragatsotn.mtad.am/>

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՑԱՆԿԸ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Արագածոտնի մարզ, Թալին համայնք, գ. Շղարշիկ

22 մարտ 2024

Մ/թ. մարտի 22-ին, ժամը 11:30 ՀՀ Արագածոտնի մարզի, Թալին համայնքի, Շղարշիկ բնակավայրի վարչական շենքում տեղի ունեցավ «ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՄՊ ընկերության կողմից նախաձեռնած ՀՀ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի օգտակար հանածոյի արդյունահանման թույլտվություն ստանալու համար անհրաժեշտ նախագծային փաթեթի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ՝ նախնական փուլ:

Մասնակցեցին՝

Շղարշիկ համայնքի վարչական ղեկավար Ա. Հարությունյանը, Թալին համայնքի ղեկավարի տեղակալ Ս. Ավետիսյանը, Թալին համայնքի գյուղ բաժնի պետ Գ. Միրզախանյանը, «Էյ Դի Մայնինգ» ՄՊԸ ներկայացուցիչ Ա. Դավթյան, «Գեոէկոնոմիկա» ՓԲԸ գլխավոր տնօրեն Ա. Բաղդասարյանը, «Գեոէկոնոմիկա» ՓԲԸ գլխավոր տնօրենի տեղակալ Ռ. Քոչարյանը և համայնքի բնակիչներ:

Մասնակիցների ցանկը կցվում է՝

Զեկուցումներ՝

Բացման խոսքով հանդես եկավ Թալին համայնքի ղեկավարի տեղակալ Ս. Ավետիսյանը, որը նշեց, որ լավ ճանաչում են ընկերության ներկայացուցիչն և, որը զբաղվելու է հանքարդյունաբերությամբ և այսօրվա լսումների նպատակը համայնքի բնակիչների համաձայնությունն է: Եթե հարցեր, առաջարկություններ կամ խնդիրներ կան խնդրում են հիմա պարզաբանել, շահագործումից հետո խնդիրներ չունենալու համար: Հիմա լսենք նախագծողներին:

Բարև ձեզ համայնքի հարգելի ներկայացուցիչներ:

Ես Արամ Բաղդասարյանն եմ, Գեոէկոնոմիկա ՓԲԸ-ի՝ նախագծող կազմակերպության գլխավոր տնօրենը: Այս նախագծի շրջանակներում սա մեր առաջին հանդիպումն է, որի նպատակն է ներկայացնել ձեզ Արագածոտնի մարզի Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի շահագործման նախնական մտեցումները: Նախագծի հաջող ընթացքի և ձեր համաձայնության դեպքում, լինելու են ևս երեք հանդիպում:

Նախ ասեն, որ տեղամասի բնական պայմանները բարենպաստ են տեղամասի բաց եղանակով շահագործման համար: Ստորերկրյա ջրերը, ինչպես նաև տեղամասի

մշակումը բարդացնող տարրեր գեոդինամիկ երևույթները բացակայում են:

Տեղամասի տարածքն ունի մոտ 8.8 հա մակերես, գյուղատնտեսական նպատակով չի օգտագործվում, անտառածածկությոց զուրկ է: Ռադիոմետրական չափումները ցույց են տվել շինարարական աշխատանքներում տուֆերից ստացվող շինարարական պատշարի, ինչպես նաև տուֆերի ջարդքարից ստացվող ավազի և խճի օգտագործման հնարավորությունն առանց սահմանափակման:

Տուֆերը ներկայացված են արթիկի տիպի վարդագույն գունավորմամբ տարատեսակով: Ըստ պետրոգրաֆիական կազմի դրանք բավականին միատարր են: Տուֆերի շերտի հաստությունը տատանվում է 8.0-15.5 մ սահմաններում, միջինը կազմելով մոտ 11.75 մ, իսկ տուֆերի հաստվածքը ծածկող ապարները ներկայացված են փխրուն-բեկորային դեյուվիալ առաջացումներով և հողմահարված, խիստ ճեղքավոր տուֆերով:

Նախագծով նախատեսվում է տուֆերից արտադրել շինարարական պատշար, իսկ ստացվող արտադրական թափոններից՝ շինարարական ավազ և խիճ՝ համապատասխան պետական ստանդարտների տեխնիկական պահանջների համաձայն: Տուֆերի հաստատված պաշարները կազմում են մոտ 1.0 մլն մ³: Այս պաշարներն ըստ նախնական գնահատականի՝ շահագործման ժամանակ ընդերքում օգտակար հանածոյի կորուստների հաշվառմամբ, կբավականացնեն մոտ 20 տարի՝ տարեկան 42 հազ. մ³ արտադրողականությամբ (օգտակար հանածոյի գանգված): Շինարարական պատշարի ելքը տուֆային գանգվածից կազմում է մոտ 41 %:

Տեղամասի շահագործման ժամանակ կստեղծվեն 15-25 աշխատատեղ, որոնց հիմնական մասը առաջին հերթին կլինեն համայնքի ներկայացուցիչները՝ համապատասխան որակավորում ունենալու պարագայում:

Բնապահպանական առումով կարելի ասել հետևյալը: Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասը գտնվում է Շամիրամի սարավանդի հարավ-արևմտյան մասում գյուղատնտեսության համար անօգտագործելի տարածքներում, որտեղ բացակայում են գետնաջրերը: Այդպիսի տարածքներում բաց եղանակով տուֆերի հանքավայրերի շահագործումն առաձևակի բացասական ազդեցություն չի թողնում շրջակա միջավայրի վրա (դրա մասին է վկայում նաև հարևանությամբ գործող տեղամասերի շահագործման փորձը): Տեղամասի տարածքը նաև զուրկ է շինարարական և կոմունիկացիոն կառույցներից: Տեղամասի շահագործումը նախատեսվում է իրականացնել բացահանքով, բուլդոզեր-փխրեցուցիչի, քարհատ մեքենաների և ավտոտրանսպորտի կիրառմամբ: Ուղիղ կտրվածքի պատշարի պոկումը լեռնային գանգվածից նախատեսվում է կատարել մեքենայացված եղանակով, առանց՝ պայթեցման աշխատանքների:

Շահագործական աշխատանքների վնասակար ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա կարտահայտվի հիմնականում փոշեգոյացմամբ և շարժիչներից մթնոլորտ գազերի արտանետմամբ:

Տեղամասի շահագործման ընթացքում շրջակա միջավայրի աղտոտվածությունը նվազագույնի հասցնելու նպատակով նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

➤ պարբերաբար հսկել մթնոլորտային օդի մաքրությունը բացահանքում, ավտոճանապարհներին և մակաբացման ապարների կուտակման տեղերում՝ պահպանելով օդում փոշու սանիտարական նորմը: Փոշենստեցման նպատակով պարբերաբար կատարել ջրցանում,

➤ օգտագործվող սարքավորումները (բուլդոզեր, քարհատ մեքենա, ավտոտրանսպորտ,) աշխատացնել սարքին վիճակում,

➤ օգտակար հանածոյի հանույթից հետո բաց լեռնային աշխատանքներով խախտված տարածքներում իրականացնել բարեկարգման աշխատանքներ՝ հարթեցնել, օգտագործելով մակաբացման ապարները, պատել հողածածկույթով և օգտագործել գյուղատնտեսական նպատակների համար:

Տեղամասի շահագործումը չի բերի տեխնածին վտանգավոր երևույթների առաջացման, իսկ նախատեսված բնապահպանական միջոցառումների իրականացումը նվազագույնի կհասցնի վնասակար ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա:

Շնորհակալություն, սիրով կպատասխանեմ ձեր հարցերին:

Ս. Ավետիսյանը հորդորեց մասնակիցներին տալ հարցեր: Քանի որ իր նախորդ հանդիպան շրջանակում եղել է ոռոգման ջրատարի հետ կապված խնդիր, որը կքննարկի հանքատերերի հետ և այսօր ներկա է նրանցից մեկը:

Ինչպես նաև տեղեկացրեց, որ վարչական ղեկավարը հայտ է ներկայացրել գերեզմանատան ճանապարհը վերանորոգելու և առաջարկեց ներդրում ունենալ այդ գործում, որպես աջակցություն ազդակիր համայնքին:

Ընկերության ներկայացուցիչը ասաց, որ շահագործման թույլտվություն ստանալուց հետո հաշվի կառնեն և կաջակցեն: Նշեց նաև, որ ըստ օրենքի նույնպես պարտավորվում են աջակցել համայնքին և իրենք իրենց գործունեության ընթացքում աջակցել են համայնքին և համայնքի բնակիչներին և պատրաստվում են շարունակել այդպես:

Ս. Ավետիսյանը հավելեց, որ իրենք տեղյակ են այդ ամենից և շատ ուրախ են, բայց կրկին առաջարկեց գերեզմանատան ճանապարհների վերանորոգման հարցում աջակցել:

Ներկայացուցիչը պարզաբանեց, որ առայժմ ոչինչ չի կարող ասել, քանի որ տեղյակ չէ աշխատանքների ծավալների մասին: Ավետիսյանը պատասխանեց, որ խոսքը գնում 4-5 միլիոն դրամի մասին, բայց տեղեկացրեց, որ խոսքը չի գնում ամբողջությամբ իրենց կողմից կատարելու, համայնքը նույնպես կմասնակցի: Հավելեց նաև, որ ոռոգման ջրի հարցը կփորձեն լուծել եղականակի տարանալուց հետո:

Բնակավայրի վարչական ղեկավարը տարբեր փաստերով ներկայացրեց ընկերության աջակցությունները համայնքի բնակիչներին, որով էլ բացատրեց բնակիչների պասիվությունը հարցադրումներով պայմանավորված: Բնակիչները իրենց խոսքով նույնպես փաստեցին այդ:

Գ. Միրզախանյանը հարցրեց, թե արդյոք այդ հայցվող տարածքում կան ջրատարներ, ոռոգման առուներ և ջրագծեր:

Հարցին պատասխանեցին բնակիչները, ովքեր նշեցին, որ այդ տարածքում խնդիրներ չեն առաջանում ոչ ջրի, ոչ էլ ճանապարհների հետ:

Բնակիչներից մեկն էլ նշեց, որ ընկերությունը աջակցել է բոլորին և անհատապես, և համայնքին: Հույս հայտնեց, որ գերեզմանատան ճանապարհների վերանորոգման խնդրի հարցում նույնպես կստանան աջակցություն:

Վերջում հանքատերը ավելացրեց, որ միանշանակ կաջակցի և միասնական ուժերով՝ համայնքի, բնակիչների և իրենց, կլուծեն այդ խնդիրը:

Հանրային քննարկումների վարող և պատասխանատու
Թալին համայնքի ղեկավարի տեղակալ Ս. Ավետիսյան

«Էյ Դի Մայնինգ» ՍՊԸ տնօրեն Ս. Դավթյան

Հանրային քննարկումների արձանագրող Ռ. Քոչարյան

«Ել Դի Մայնինգ» ՍՊԸ-ի կողմից ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքի Շղարշիկ բնակավայրի վարչական տարածքում, Շղարշիկի տուֆերի հանքավայրի «Արևմտյան» տեղամասի շահագործման թույլտվության համար անհրաժեշտ ետիագծային փաթեթի մշակման վերաբերյալ հանրային քննարկումների նիստի մասնակիցների

ՑՈՒՑԱԿ

(Առաջին փուլ)

ՀՀ Արագածոտնի մարզի Թալին համայնքի Շղարշիկ բնակավայրի վարչական շենք

22.03.2024թ

Անուն Ազգանուն	Գոնտակտային տվյալներ	Ստորագրություն
Արևշատ Խաչիկյան	094-28-54-42	
Թաթևակ Բաբայան	«Ֆոնսևեթ» ՎՊԸ-ի 8477	
Վերաբեկ Կարգաթյան	093-11-60-13	
Արամայր Մարտիրոսյան	093-21-60-15	
Հրայր Վերաբեկյան	093 43 50 17	
Նուսրուհի Բարսեղյան	098-30-78-30	
Պրոկոպի Ասրաթյան	094 30-49-51	
Ջեյրամ Խաչատրյան	094.58 31 30.	
Մասիսյան Մարտին	041 08 04 49	
Վարդանյան Ազատ	077693455	

Գալստյան Արմա	093.72.99.66.	
Վերաբեկյան Կրիստինա	094 92 93 80	
Կարգաթյան Մարտին	098-86-41-56	
Մասիսյան Վրեժ	094-55-74-13	
Խաչատրյան Վերա	093 09-18-98	
Կարգաթյան Ազատ	09 8 59 58 51	
Վարդանյան Ջեյրամ	094860282	
Մարտիրոսյան Մարտին	09814 73 68	
Մարտիրոսյան Վահե	077 55 41 97	
Վարդանյան Վահան	033-888-099	
Մարտիրոսյան Պրոկոպ	093-183-444	
Մարտին Վարդանյան	077-03-04-36	
Վարդանյան Վրեժ	093 09 66 5	
Վերաբեկյան Վերա	093-43-50-19	
Վերաբեկյան Արամայր	093 50 81 58	
Արամայր Կարգաթյան	094330021	
Մարտիրոսյան Մարտին	094490298	
Գրիգորյան Վերա	098 145 800	
Վերաբեկյան Վրեժ	093 12 16-87	
Մարտիրոսյան Վահե	09193 98 42	

ԲՆԱՊԱՀԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆ

Գործողություն	Հնարավոր ազդեցություն	Առաջարկվող մեղմացման միջոցառումներ	Մշտադիտարկման ցուցիչ	Ծախսերը, հազ. դրամ	Կատարող	Վերահսկող
1	2	3	4	5	6	7
Նախապատրաստական աշխատանքներ						
Ճանապարհների և արտադրական հրապարակի կարգաբերում	Փոշու արտանետում	Արտադրական հրապարակի ջրցանում	հանքավոշի	200	«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ	Բնապահպանական և ընդերքի տեսչական մարմին
	Դիզ. վառելիքի այրման արգասիքների արտանետում	Տեխնիկա-տրանսպորտային միջոցների պլանային տեխնիկական զննումների իրականացում և միայն սարքին վիճակում օգտագործում, ցանկալի է դիզելային շարժիչների կյանիչներով ապահովում:	կախյալ մասնիկներ ածխածնի օքսիդ, ածխաջրածիններ, ազոտի օքսիդներ, մուր,բենզ(ա)պիրեն			
	Հողերի աղբոտում և աղտոտում	Տեխնիկա-տրանսպորտային միջոցների պլանային տեխնիկական զննումների իրականացում և միայն սարքին վիճակում օգտագործում՝ բացառելու համար վառելիքի և յուղերի պատահական արտահոսքը, օգտագործված յուղերի հավաքում մետաղյա տակառներում և պահպանում հատուկ առանձնացված տեղերում՝ հետագա ուտիլիզացիայի համար առաջացած մետաղների և այլ թափոնների /անօգտագործելի պահեստամասեր և ավտոդոդեր/ հավաքում՝ հետագա ուտիլիզացիայի համար	հողերում նավթամթերքների պարունակությունը			

1	2	3	4	5	6	7
Արդյունահանման աշխատանքներ						
Հանքավայրի շահագործում	Մթնոլորտային օդի աղտոտում. ա/Փոշու արտանետում բ/ դիզ. վառելիքի այրման արգասիքների արտանետում	ա. արտադրական հրապարակների, մոտեցող ճանապարհների ջրցանում, բեռնատարների երթևեկություն ծածկված վիճակում, լցակայանների պարբերական ջրցանում բ. տեխնիկա-տրանսպորտային միջոցների պլանային տեխնիկական զննումների իրականացում և միայն սարքին վիճակում օգտագործում, աշխատանքների կատարման վայրում նյութերի /թափոնների բաց այրման բացառում	հանքավոշի, կախյալ մասնիկներ ածխածնի օքսիդ, ածխաջրածիններ, ազոտի օքսիդներ, մուր,բենզ(ա)պիրեն	ընթացիկ ծախսեր	«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ	Բնապահպանական և ընդերքի տեսչական մարմին
	Հողերի խախտում	խախտված տարածքների ռեկուլտիվացիայի իրականացում՝ արդյունահանման աշխատանքների ավարտից հետո	-	ընթացիկ ծախսեր		
	Հողերի աղբոտում և աղտոտում	- դատարկ ապարների պահեստավորում հատուկ հատկացված տեղերում - օգտագործված յուղերի հավաքում մետաղյա տակառներում և պահպանում հատուկ առանձնացված տեղերում /օրինակ՝ վառելիքաքսուքային նյութերի պահեստում/ հետագա ուտիլիզացիայի համար: - առաջացած մետաղի և այլ թափոնը /անօգտագործելի պահեստամասեր և ավտոդողեր/ հավաքում՝ հետագա ուտիլիզացիայի համար - կենցաղային աղբի առանձին հավաքման տեղի կահավորում, աղբամանների տեղադրում աշխատակիցների հանգստյան տեղերում սննդի ընդունման կետերում կանոնավոր աղբահանում:	հողերում նավթամթերքների պարունակությունը	ընթացիկ ծախսեր		

1	2	3	4	5	6	7
Հանքավայրի շահագործում	ազդեցություն բուսական և կենդանական աշխարհի վրա	<ul style="list-style-type: none"> - ապահովել վայրի բուսատեսակների բազմազանության ամբողջականությունը, բուսական ծածկույթի ջրապահպան, հողապաշտպան, կլիմայակարգավորիչ և ռեկրեացիոն հատկությունների անխաթարությունը, - ապահովել կենդանիների գենոֆոնդի և տեսակային բազմազանության պահպանությունը, պաշտպանությունը, բնականոն վերարտադրությունը, կենդանիների բնակության միջավայրի ամբողջականության խախտման կանխումը, կենդանական տեսակների և դրանց պոպուլյացիաների ու համակեցությունների ամբողջականության պահպանությունը, 	տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն	ընթացիկ ծախսեր	«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ	
Ֆիզիկական ազդեցություններ	աղմուկ	<ul style="list-style-type: none"> - աղմկախլացուցիչների տեղադրում շարժական կայանների և սարքավորումների վրա - սարքավորումների կանխարգելիչ վերանորոգում աղմուկը նվազեցնելու նպատակով 	աղմուկի մակարդակը և թրթռումների ազդեցությունը	ընթացիկ ծախսեր		Բնապահպանական և ընդերքի տեսչական մարմին,
Առողջություն և աշխատանքի անվտանգություն	վնասվածքներ և պատահարներ աշխատավայրում	<ul style="list-style-type: none"> - աշխատատեղերում, հասանելի վայրում, առաջին օգնության բժշկական արկղիկներ և հակահրդեհային միջոցների առկայություն, - աշխատակազմին համազգեստով և անվտանգության անհրաժեշտ միջոցներով ապահովվում, - անվտանգության սարքավորումների օգտագործման ուսուցանում, վերահսկում և պարտադրում: 		ընթացիկ ծախսեր	«ԷՅ ԴԻ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ	առողջապահական և աշխատանքի տեսչական մարմին